

mutilo et mendis scatente editum est. Quasi ex uno tantum codice non multa antiquitatis monumenta edita fuerint, viris doctis merito probata, quale est (ut ex multis exemplum unum promamus) opus de Mortibus persecutorum Lactantio attributum, quod Baluzius primus vulgavit. Alterum momentum, quod quatuor tantum, aut quinque versus Nahum prophetae exponit. Quæ ratio si valeret, explodantur necesse est quotquot fragmenta aut imperfecta opera sanctorum Patrum edita sunt, et veluti genuina habentur ab omnibus. Tertio denique concludit: «Recentiorem sane auctorem Juliano indicant versus illi Leonini, qui ad finem testimonii max laudati (de predicatione sancti Jacobi) leguntur.» Lector æquus videat, et judicet. Versus indicati hi sunt:

Quisque sua sorte Christum sparsit sine sorde,
Per Paulum vero toto dispergiunt orbe.

Ubi, quæso, sunt versus Leonini? Namque, ut acute viderunt Bollandiani, primus nullo numero continetur, secundus vero Leoninus minime dici potest, quorum ea est natura, ut medium consonet extremis; quare ambo similiter calentes tantum appellari possunt. Verum ut Leonini fuerint, propter duos solos versus continuo ad recentiorem ætatem relegandum est opus? cum tamen aliquos ejusmodi etiam in poetis aureæ ætatis legamus, qualis est ille Virgili lib. XII Æneid.

Ora citorum dextra contorsit equorum:
et alii duo Ovidii in oratione Ulyssis:

Si Trojæ fati aliquid restare putatis,
Vir, precor, uxori, frater succurre sorori.

Unus itaque aut alter versus Leoninus, qui casu scribenti excidit, nihil momenti afferre potest contra operis antiquitatem.

Sed Natalis conjecturas, ut vidimus, levissimas nonnulli post ipsum amplexati sunt, non melius quam ipse erga res Hispanas animati. In quibus non ultimo loco numerandus est Fr. Thomas Maria Mamachi, vir et propter multam doctrinam, et singularem eruditionem in republica litteraria satis notus, qui eodem quo Natalis consilio sancti Jacobi in Hispania prædicationem oppugnare aggressus, Origenem et Antiquitatum Christianarum tom. II, c. 23, Florezio nostro Hispaniæ sacræ scriptori respondens, eidem exprobrat quod Commentariorum librum in Nahum, quem viri docti Juliano Toletano episcopo adimunt, eidem ascribi oportere contendat. Quid vero supra Natalem adducit? Hoc unum: Felicem, cum in Juliani clogio suorum operum catalogum

A texeret, de hujusmodi commentario omnino siluisse. Sed animadvertere oportet nec vitam sancti Hildebrondi a Juliano sine dubio conscriptam Felicem commemorasse; deinde vero Commentarium de quo agimus opus esse imperfectum, ut notavimus, magro quidem, ut videtur, conatu susceptum, sed in ipso exordio interruptum, mortis forsitan interveniu, ut propterea in vulgus editum minime fuerit, atque adeo non satis cæteris notum: cujus rei pene innumera exempla afferre possemus.

Ergo dum validiora his non producantur argumenta, nunquam commitemus ut Juliano temere adimamus librum, quem primus illius editor ei ascripsit auctoritate codicis ms., quemque Miræus, Fabricius, Labbæus, Nicolaus Antonius, Aguirrius, Marchio Mondexarensis, aliique permulti cum nostrates, tum exteri, ei non ademerunt.

B Quod si quis existat, qui cum Elia Dupinio et Remigio Ceillier hujusce scripti stylum cum cæteris indubitatis Juliani operibus conferre voluerit otiose diligenterque, validius inde contra nos telum fabricaturus, illum monebimus ut meminerit quam sæpe fefellerint quæ ex hujusmodi loco desumuntur argumenta, nisi omnia attente cauteque circumspiciantur: quod quidem subactum judicium, acutissimam oculorum aciem, namque hominis quam emunctissimam desiderat.

C Opus certe, quamvis imperfectum et mutilum, auctorem per se prodit in sancta Scriptura versatissimum, atque in ejus sensibus rimandis acutum, quos in unaquaque sententia exponenda persequitur omnes: primum litteralem, deinde allegoricum, tum anagogicum, postremo moralem; atque in hoc postremo genere non unum tantum, sed multiplicem sensum, ut mirari subeat mentis fecunditatem cum summa perspicuitate, tum doctrinam, atque singularem eruditionem cum sermonis proprietate conjunctam. Quæ omnia scribendi ornamenta quin possint plene cadere in Julianum nostrum, nemo dubitabit, qui reliqua ejusdem scripta diligenter evoluerit.

Interea quæ nostræ partes sunt hoc loco, adimplere curavimus. Nullum enim hujus Commentarii exemplum habentes, præter duas editiones Bibliothecæ Patrum, Parisiensem unam anno 1624, Lugdunensem alteram ann. 1677, quod in nobis erat effecimus, ut typographorum menda in illis deprehensa corrigeremus, corrupta quæ sunt in contextu loca, nonnunquam etiam probabilem illorum restituendorum rationem indicarem, sanctæ Scripturæ et auctorum sententiæ in eo laudatæ unde desumptæ sint, inter parentheses annotantes.

SANCTI JULIANI

EPISCOPI TOLETANI

COMMENTARIUS IN NAHUM PROPHETAM,

EX MANUSCRIPTO CODICE BIBLIOTHECÆ BAVARICÆ PER HENRICUM CANISIUM JC. EDITUS.

PRÆFATIO.

Nahum propheta in regnum Assyriorum invenitur: D historialiter de Ninive, quæ metropolis ejus fuit, destructione loquitur; allegorice, de desolatione mundi; mystice, de reparatione per Christum generis humani; moraliter, de restitutione in pristina dignitate, vel majore gloria peccatoris in sceleribus lapsi.

Ninive autem Ninus Assyriorum rex secundus condidit, eique denominatum a nomine suo vocabulum, ut quidam asserunt, vel potius, ut alii, a Ninia filio suo, hujusmodi indidit. Ninus vero de patre Belo et matre Semiramide natus, fraude matris circumventus, ex ea furtivæ libidinis ignarus Niniam genuit: quo comperto postquam partu mater exoneravit vi-

cera, muros ejus cruentavit sanguine, materna de-
testatus scelera. Hæc civitas et a forma et a situ,
quantitate et ornatu juxta tempus clarissime notabilis,
et a rege, et a lege, et a plebe, potentia, astutia,
constantia, sublime commendabilis, dum regni sui
circumquaque dilatate staret pompam atque fastum
luxuriæ, usque ad Dei populum effrenate^a laxavit
habenas sævitæ. Cujus partem primo Sargôn, deinde
Phul, dehinc Tegla-Phalassar, deinceps Salmanassar
captivavit: ad ultimum sub Osea totus Israel expugnatus
a Sennacherib in Assyrios transmigravit.

Unde Nahum ad populi transmigrati consolationem,
ad sanctorum probandorum confirmationem, ad
posterorum quoque gloriosam expectationem, ad lapsorum
excitandam devotionem, ad omnium vero gratiarum
actionem eractat prophetiam, contemplatur^B visionem,
qua civitatis eversio et populi interitus edicitur,
exsulum utcumque refocillatur memoria, afflictorum
fovetur patientia, damnatorum prædicatur redemptio,
spes lapsorum innuitur et sublimatio, omnium in
commune fidelium honor et incorruptio. Prophetavit
autem idem propheta tempore Ozia, Joathan, Achaz,
Ezechia regum Juda, quando regnum Assyriorum
destruitur, Romulus nascitur, Olympias a Græcis
prima statuitur, Roma conditur, regnum Lacedæmoniorum
defecit, Macedonum vero incepit, Hesiodus poeta claruit.
Fiunt quidem simul anni regni Assyriorum a primo Nini,
qui secundus in eo regnavit, usque ad trigesimum
sextum Sardanapalum, qui et ultimus, et ab Arsace
signifero suo victus, semetipsam incendio cremavit, 1164.^C

Præmittit vero propheta prologum, in quo more
orationis rhetoricæ auditorem reddit attentum, docilem
et benevolum. Prologus autem hic est: *Onus Ninive,
liber visionis Nahum Elchesei*. Tria quidem posuit,
per quæ auditorem ad veniam, ad gratiam, ad gloriam
moveri voluit. Siquidem in onere miseriæ, in visione
gratiæ, in consolatione nonnulla videtur gloria.
Assyrio persequenti pondus miseriæ, Israeli sustinenti
respectus gratiæ, et eidem redeunti instar cujuscumque
attribuitur gloriæ. Lector igitur audito onere,
redditur attentus; visione, docilis; Nahum, id est,
consolatore, benevolus.

Onus Ninive, quia a Chaldæis est subversa; *liber visionis*,
quia Esdræ, Nehemiæ, et aliis indulgentia data; *Nahum Elchesei*, quia urbis, templi, et populi
libertas, et gratia, et gloria utcumque reparata. Hæc
autem historialiter diximus. Nunc ea mystice, vel
moraliter succincte disseramus.

Onus Ninive, mundi conflagratio; *liber visionis*, sanctorum
resurrectio; *consolatoris*, eorum glorificatio.

Onus Ninive, reproborum damnatio; *liber visionis*,
beatorum electio; *consolatoris*, in sæcula sæculorum
landatio.

Onus, quando dicitur: *Ite, maledicti, in ignem æternum*
(*Matth.* xxv, 41); *visio*, quando dicitur: *Venite,
benedicti Patris mei* (v. 34); *consolator*, quando

^a *Effrenate* nobis arridet, ut legitur in ms. juxta
editores hujus operis in Bibliotheca Patrum, præ ef-

omnia existens in omnibus tradet regnum Deo, et
Patri (*I Cor.* xv, 24, 28).

Vel *onus*, infidelitas gentium; *liber visionis*, conversio
fidelium; *consolatoris*, consummatio omnium. Meminerit
autem lector quia *onus* in reprobis est angustia; *liber visionis*, cum electis perseverans
gratia; *consolatio*, divinitus de hoste concepta
victoria.

Onus est pondus miseriæ, et tribulatio; *visio*, favor
divini muneris, et mentis invocatio; *consolatio*, in
conflictu constantia, et de triumpho adepta lætitia. In
his vero omnibus lector redditur attentus, docilis et
benevolus.

Benevolentia in rhetoricis a Tullio (*Lib. 1 de Invent. Rhetoric.*,
num. 16 edit. Genev. 1743) ex quatuor locis comparatur.
Ab ipsa causa, a judicis persona, ab adversariorum, a propria.
Sancti vero, qui non sibi, sed Domino moriuntur, vel vivunt
(*Rom.* xiv, 8); qui non sua, sed quæ Jesu Christi quæserunt
(*Philipp.* ii, 21), non sibi captant favorem, sed omnia
Patri deferunt luminum. Hinc per Psalmistam dicitur:
Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam
(*Psal.* cxiii, 9). Inde illud Apostoli: *Mihi absit
gloriarum nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi*
(*Gal.* vi, 14). Benevolentia igitur ex quatuor comparatur:
A persona Salvatoris, a forma salutis, a ratione dati,
a lapsa reparati. Summus qui dedit, æternum quod tribuit,
gratis præstitit miseris. In primo consideratur potentia
immensitas; in secundo, misericordiæ largitas; in tertio,
gratiæ liberalitas; in quarto, naturæ benignitas: siquidem
summus miseris maxima contulit gratis. In primo igitur
comprobatur dantis omnipotentia; in secundo, ejus
munificentia; in tertio, ejus sufficientia; in quarto, ejusdem
benevolentia.

Aliter. Benevolentiam captat a judicis persona, a
sui fortuna, a causa et qualitate negotii; ab immanitate
et natura adversarii. A judice, quia ipsa est misericordia;
a sui fortuna, quia versatur in miseria; a causa negotii,
ex parte adversarii, quia seductus est invidia, ex parte
vero sui, quia circumdatur infirmitate et ignorantia;
a natura adversarii, tum ex naturæ subtilitate, tum
ex vitæ diuturnitate, tum ex negotii assiduitate; ex
immanitate quoque, quia gratis infestant, nec ad
momentum desistant, nec in minimo pareant. In primo
igitur captat per judicis pietatem; in secundo, per
confessionis humilitatem; in tertio, per hujus vitæ
incolatum, et invincibilem infirmitatem; in quarto,
per invidiam adversarii, et ipsius crudelitatem. In
primo, judicis provocatur clementia; in secundo,
propria exponitur indigentia; in tertio, hujus vitæ
prætentenditur tentatio; in quarto, adversarii invidia
objicitur, et impugnatio. Primo, quia judicis est
sententia: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur
et vivat* (*Emech.* xxxiii, 14); secundo loquitur
indigentia: *Si incluseris*^b, *nemo est qui aperiat*
(*Job* xii, 14); tertio, hujus

frenatæ, quod ipsi posuere.

^b *Cluserit* pro *incluserit*, quod legebatur in ms.

vita miseria : *Memento mei, quia ventus est vita mea* (Job. vii, 7); in quarto: *Ab aquilone super faciem orbis terræ exardescunt mala* (Jer. i, 14).

Aliter. Salvatoris opera legimus fuisse quadrifaria. Miracula namque fecit; beneficia contulit; amara pro nobis pertulit; vitæ monita protulit. In iis autem quatuor auditor redditur benevolus, dum et ejus doctrina illuminatur, et beneficiis sustentatur, miraculis confirmatur, et passionum stigmate ad amorem inflammatur. In primo excluditur ignorantia, in secundo indigentia, in tertio negligentia, in quarto vitæ torpor et animi ignavia. In primo suscepit lumen scientiæ, in secundo largitatem gratiæ, in tertio conjicit regni felicitatem, in quarto suspirat ad Christi charitatem. Per vitæ oracula illuminatur cæcus; per miracula reducitur profugus; per beneficia redditur devotus; per passionis stigmata efficitur consummatus.

Docilis quoque redditur, dum in ejus doctrina, vita, fama docetur quid teneat, suadetur quid caveat, instruitur quid timeat, quo doleat, in quo speret, quid diligat: scilicet cavere vitia, tenere vitæ consilia, timere gehennæ supplicia, dolere hujus exsili miseriam, in cælis figere spei suæ anchoram, ardentem diligere cælestem patriam.

Attentus etiam redditur, et ex magnitudine supplicii, dum onus præmittitur; et ex qualitate gaudii, dum visio subsequitur; et ex fidelitate præmii, dum consolator subjungitur.

Cum igitur Tullius (*Lib. i de Inv. rhetor.*, n. 15) quinque causarum genera statuatur: honestum, admirabile, humile, anceps, obscurum, et secundum ea diversa suggerat principia, nos honestum genus, non causæ, sed prophetiæ hujus dicimus, in qua circa reprobos justa Dei probatur severitas, erga pios clementissima commendatur bonitas. In amico, gratia; in hoste, justitia; in servo, judicii veritas; in mercenario, præmii æquitas; in filio, regni hæreditas; in sponsa, spiritualis gaudii identitas.

non bene correctum est in Bibliotheca Patrum, cum Vulgata *incluserit* legat, cujus auctoritate hanc lectionem restituimus.

His ita de materia et intentione succincte prælibatis, etiam nunc dicatur cui parti philosophiæ supponatur. Cum igitur philosophia quatuor principales habeat species, sub quibus omnium liberalium artium et totius divini eloquii continetur series, theoreticam scilicet, practicam, physicam, et logicam; sic inserta alteratrum, et connexa adinvicem sæpissime videntur, ut vix ab invicem discerni valeant; sic quandoque sequestrata, et a se alienata prorsus inveniuntur ut conjungi ullatenus nequeant. Quippe mathematica de visibilibus visibilium figuris; practica de invisibilibus visibilium formis; physica de invisibilibus causis; theologia de invisibilibus substantiis; logica vero ut omnium provida, artium magistra, arcanorum clavigera, passim discurret per omnia, formas, modos, causas, nodos solvens, ligans subtilitate nimia, artis excellentia, argumentorum copia. Præsens vero prophetia, quia partim agit de cælestibus, partim tractat de moribus, nonnulla pars ejus ad theoreticam, quædam vero respicit ad practicam.

Modus quoque tractandi hic est. Prius autem committatur hostibus; dehinc blanditur obsequentibus. Post hæc quasi incidenter introducit adventum Salvatoris. Deinde terribilem inducit præsentiam vastatoris; armat Babylonios; ruunt in Assyrios; Ninive expugnatur, capitur, destruitur; templum a fundamentis evertitur; omnis ætas, sexus, conditio corrumpitur, eliditur, servituti addicitur. Deinceps insultando in eam invehitur, rapinas, fornicationes, maleficia exprobrat; civitatem sanguinum exprobrando nuncupat. Alexandriæ quoque ferenti auxilium minatur excidium. Deinde insultando, ignaviam principum et populi ingeminat, populum effeminatum nuncupat, frustra eos nisi evidenter enuntiat: ad ultimum inertiam pastorum increpat, et sic prophetiam suam terminat.

Explicit præfatio.

INCIPIIT EXPOSITIO.

1. *Unus Ninive, liber visionis Nahum Helchesei.* Prologum istam prophetiæ suæ propheta præposuisse a quibusdam creditur; ab aliis, Esdras eum invenisse, asseritur. Sicut enim post incensam legem a Chaldeis, et ab eo reparatam novis inventis litteris, singulis psalmorum præfixit titulos, ita doctrinæ gratia singulis fere prophetarum præposuit prologos. Vel si eum propheta præposuisse dicitur, humilitatis gratia de se, quasi de alio loquitur. Sic Moyses de se loquens, quasi de alio dicebat: *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Præcipe filiis Israel, etc.* (*Sæpe in libris Exod. Lev. Num.*) Sic

Isaias: *Visio quam vidit Isaias filius Amos* (*Isai. i, 1*). Sic Jeremias, *Verba, inquit, Jeremias, qui fuit in sacerdotibus de Anatot* (*Jer. i, 1*). Sic Michæas: *Verbum quod factum est ad Michæam de Morasti* (*Mich. i, 1*). Et ita ferme incipiunt omnes prophete. Id quoque reperitur in Novo Testamento. *Dixit, inquit, discipulus ille, quem diligebat Jesus Petro* (*Joan. xxi, 7*). Tale quid in Apostolo: *Paulus, inquit, servus Jesu Christi, etc.* (*Rom. i, 1*). Et multa nobis talia tradunt divina eloquia. Vel sancti incipientes gratiam divinitus accipere, sitientes supplicant divinitati, in hoc maxime proficien-

tes, et exemplum gratiæ relinquentes posteritati.

2. *Onus Nive*. In duodecim prophetis quatuor fuisse legimus qui onus in suis prophetiis posuerunt: Nahum, scilicet, Habacuc, Malachiam et Zachariam. Quorum primi tres posuerunt illud in principio. Zacharias vero duobus locis, in fine scilicet, et in medio. Dicit enim in medio: *Onus verbi Domini in terra Hadrach, et Damasci requiei ejus (Zach. ix, 1)*; in fine vero sic: *Onus verbi Domini super Israel (xii, 1)*. Sed et apud Isaiam undecim legimus onera, hæc scilicet: *Onus Babylonis, onus Philistiim, onus Moab, onus Damasci, onus Ægypti, onus deserti maris, onus Duma, onus in Arabia, onus vallis visionis, onus Tyri, onus jumentorum Austri (Isai. xiii, 1; xv, 1; xvii, 1; xix, 1, xxi, 1, 11, 13; xxii, 1; xxiii, 1; xxx, 6)*. Quæ ex ipsa qualitate numeri transgressionem significant peccati. In denario namque præceptorum signatur obedientia; in undenario, qui ipsam transgreditur, prævaricationis malitia. Huc accedit, quod undecim saga cilicina fiunt in tabernaculo (*Exod. xxvi, 7*); quod Salvator extincto proditore chorum apostolorum in hoc manere noluit. Onus autem miseriæ pondus superius significare diximus. Clamat vero Apostolus: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. vii, 24)*. *Si ita est in viridi ligno, quid fiet in arido (Luc. xxiii, 31)*. Unde Jeremias fidelem sollicitans animam de hujus vitæ miseria: *Si in terra, inquit, pacis securus non fueris, quid facies in superbia Jordanis (Jer. xii, 5)*? Et Job: *Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem: quanto magis qui domos habitant luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumerentur velut a tineâ (Job iv, 18, 19)*? Sicut ergo in d. vino eloquio cantica simpliciter, et Cantica canticorum pro ineffabilis lætitiæ immensitate; et sæcula per se, et sæcula sæculorum, pro spatii æternitate; et sabbatum simpliciter, et sabbatum sabbatorum pro secretissimæ quietis felicitate; et opera simplicia, et opera operum pro veneranda ac mystica dignitate: ita possunt dici simpliciter onera singula crimina, vel singula tribulationum genera; onera vero onerum, culparum vel tribulationum immensitas nimia.

3. Tria igitur sunt onerum onera. Vanitas, iniquitas, calamitas. Vanitas mundi, iniquitas animi, calamitas orci. Vanitas cæcat, iniquitas præcipitat, calamitas cruciat. Vanitas mundi cœlestium aufert contemplationem; iniquitas animi, Dei et proximi dilectionem; calamitas tartari, affectum boni et animi devotionem. Vanitas mundi facit vitiosum; iniquitas animi reddit odiosum; calamitas orci, suppliciosum. Vanitas facit incestum; iniquitas reddit infestum; calamitas, perpetuo mœstum. Vanitas deprimit, iniquitas curvat, calamitas frangit.

4. Est etiam aliud quod de his oneribus dicere possumus, quia scilicet aliud portatur in capite, aliud in brachiis, aliud in humeris. Onus in capite, vanitas in mente; onus in brachiis, iniquitas in opere; onus in humeris, calamitas gehennæ. Prima

foedat affectum, secunda inhonestat actum, tertia mortificat subjectum. De his tribus oneribus per Osee dicitur: *Arastis impietatem, messuistis iniquitatem, comedistis fructum mendacii (Osee x, 13)*. Impietas siquidem aratur, quando quis ex studio mundi vanitatem meditat; iniquitatem metit, quando ex illicita cogitatione pravum opus colligit; mendacii fructus comedit, quando prout gessit in corpore, apud inferos recipit. Aratur itaque, cogitando illicita; legitur iniquitas, operando nefaria; comeditur fructus ejus, sustinendo supplicia.

5. Sed hoc de vanitate dicendum est, quod illi alii sunt subditi, alii collaterales, alii suppositi. Primi carnales, secundi spirituales, tertii intellectuales. Primi, sensuum curiositati; secundi, humanæ necessitati; tertii contemplandæ student veritati. In primo ordine sensus sordidatur et cogitatio; in secundo, ornatur affectus, et honestatur actio; in tertio, sublimatur intellectus, et vegetatur ratio. Primi se mundo sponte subjiciunt, secundi nolentes mundo serviunt, tertii penitus mundum fugiunt. Primi igitur sunt brusi, secundi activi, tertii contemplativi.

6. Sed et de iniquitate similia possumus dicere. Quidam namque iniquitatem diligunt, sed non prædicant; nonnulli et diligunt, et prædicant: alii prædicant, diligunt et defendunt. Trës igitur principales iniquitas habet species: nefas, scelus, malitiam. Nefas quantum ad Deum; scelus ad seipsum; malitia ad proximum. Nefarii sunt, mandata contemnendo; scelesti, seipsum in vitia præcipitando; malitiosi, proximos corrumpendo. Primus ordo eorum est *quorum Deus venter est, et gloria (Philipp. iii, 19)*; secundus eorum, qui *peccata sua prædicaverunt sicut Sodoma (Isai. iii, 9)*; tertius eorum qui facti sunt *quasi scuta fusilia (Job xli, 6)*. Primus eorum qui projecerunt in terra intima sua (*Eccli. x, 10*); secundus eorum qui dicunt: *Coronemus nos rosis antequam marcescant; hæc enim sors et hæreditas nostra (Sap. ii, 8, 9)*; tertius eorum qui dicunt: *Via Domini non est æqua (Ezech. xviii, 25)*. Primo igitur peccatur in Patrem, secundo in Filium, tertio in Spiritum sanctum. In Patrem, agendo contra ejus voluntatem; in Filium, contra illius humilitatem; in Spiritum sanctum, contra ipsius charitatem.

7. Calamitas quoque habet tres species. Prima est amaritudo conscientiæ, secunda odium justitiæ, tertia desperatio veniæ. Primo miseri, quia remordet conscientia; secundo miseriorum, quia displicet justitia; tertio, quia veniæ nulla restat clementia. Quia ergo vanitatem mundi, iniquitatem animi, calamitatem tartari superius onera diximus, restat nobis quærere alia quorum ista dominantur onera. Isaiæ vero superius undecim onera posuimus, quæ vitiorum undecim significant genera, et undecim negotiorum expriment onera. Ac primum de vitiiis, deinde disseramus de neg. tiis.

8. In onere Babylonis præcipue notatur superbia. A In Moab, indignatio maxime et arrogantia; in Philistiim, sigillatim sensuum prava curiositas; in Damasci, expressa rapacitas; in Ægypti, omnino crapula et ebrietas; in deserti maris, singularitatis præsumptio; in Duma, superstitio; in Arabiæ, ficta dilectio; in vallis visionis, animi excecatio; in Tyri, jactantia vitiorum, et elatio; in jumentorum Austri, religionis exprimitur dissolutio. Hæc ergo vitiorum sunt genera, nunc subsequenter negotiorum ponantur onera.

9. Horum primum quidem est mandata [Forte mundana] potentia; secundum, ethnica scientia; tertium, canina facundia; quartum, claritas sanguinis; quintum, venustas corporis; sextum, honestas conjugis; septimum, exemplar sobolis; octavum, fides amicorum; nonum, humilis obsequela subditorum; decimum, temporalium affluentia; undecimum, omnium præfatorum possessio quieta. De his vero latius disserere in præsentia, non fuit consilii; hoc enim tractare, alterius erat negotii. Esse autem onera, ostendere his relinquo qui premuntur onere. Vanitas igitur negotiis, iniquitas supponitur vitiiis, calamitas gehennæ suppliciiis. Unde quia illa dicuntur et sunt onera, ista non immerito onerum nuncupantur onera. Quod vanitas suo multos deprimat onere, testatur Apostolus dicens: *Vanitati, inquit, creatura subjecta est, non volens (Rom. viii, 20)*. In psalmo vero legitur de iniquitatis onere. *Iniquitates, inquit, supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sum super me (Psal. xxxvii, 5)*. Calamitas quoque gehennæ miserrime aggravat, quam Salvator in Isaiæ torcular nuncupat dicens: *Torcular calcavi solus (Isai. lxxiii, 3)*. De prima legitur in Ecclesiaste: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas (Eccl. i, 2)*; de secunda in Zacharia: *Super talentum plumbi sedet iniquitas (Zach. v, 7, 8)*; de tertia in psalmo: *Constitutio in viis eorum, et infelicitas (Psal. xiiii, 3)*. Grave igitur jugum super filios Adam a die exitus matris usque in diem reversionis in ipsam (Eccl. xl, 4), quando de vanitate ad iniquitatem, de iniquitate transeunt ad calamitatem. Sunt quoque alia onera præfatis longe dissimilia

10. Etenim primum dispensationis, secundam religionis, tertiam dilectionis. Primum onus portant prælati; secundum, hinc mundo mortificati; tertium, in cubito consummati. Primi statam Ecclesiæ roborant; secundi faciem illius ornant; tertii ejusdem virtutem commendant. Primus ordo dicit: *Sollicitudo omnium Ecclesiarum, instantia mea quotidiana (II Cor. xi, 28)*; secundus: *Elegit suspendium anima mea et mortem ossa mea (Job vii, 15)*; tertius: *Sive Paulus, sive Cephas, sive Apollo omnia nostra (I Cor. iiii, 22)*. Primus ordo eorum est qui curvantur sub Deo, et orbem portant (Job ix, 15); secundus, eorum qui carnem suam macerant, ut animam suam ad sapientiam transferant; tertius, eorum qui per singula proximorum se charitate vulnerant.

11. Dispensatio vero tria sub se continet onera.

Primum, occupationem exteriorum; secundum, sollicitudinem morum; tertium, tolerantiam incommodorum. Primo subditorum militat necessitati; secundo morum providet castitati; tertio, prout expedit, occurrit vel supplicat adversitati. Vel primum, negotium mundi; secundum, circumspectio sui; tertium, sollicitudo proximi. Necessarius est in primo; honestus in secundo; utilis in tertio. Necessarius, ne immoderate superflua appetat; honestus, ne effeminate vivendo aliorum mores corrumpat; utilis, quatenus ad veniam, ad gratiam, ad gloriam subditos præcedat. Necessarius igitur vita, honestus fama, utilis doctrina. Honestus exemplo, utilis consilio, necessarius ministerio.

12. Religio quoque in tribus constat: in carnis scilicet mortificatione, in animi devotione, in proximi compassionem. Hinc per Jacobum apostolum: *Religio, inquit, munda et immaculata hæc est: Visitare pupillos et viduas in tribulatione eorum, et immaculatam se custodire ab hoc sæculo (Jac. i, 27)*. Visitationem referens ad proximi compassionem; immaculatam custodiam, ad carnis mortificationem et animi devotionem. Quod etiam Salvator in Evangelio (Matth. vi, 2 seq.) evidenter docuit, ubi de religione disserens, de elemosyna, oratione, jejunio faciendo discipulos monuit: jejunium referens ad carnis mortificationem; elemosynam, ad proximi compassionem; orationem, non ad linguæ strepitum, sed ad animi devotionem. Vel primum est abstinentia mali; secundum, flagrantia boni; tertium, purificati animi lætitia.

13. Dilectionis vero tria sunt onera: siquidem aliud a nobis exigitur a proximo, aliud ab angelo, aliud a Deo. Proximus a nobis exigit humanitatis obsequia; angelus, sinceritatis desideria; Deus, studia omni virtute flagrantia, omni suavitate manantia. Proximus devotum flagitat actum, angelus sincerum querit affectum, Deus purissimum exigit intellectum. Exhibenda est igitur proximo actionis pietas, angelo morum sinceritas, Deo omnis conatus animi, et perfecta charitas.

14. Spiritus enim sponsam suam sic ornatam, ita quidem ordinatam in Canticis multa laude prosequitur dicens: *Pulchra es, amica mea, suavis et decora, terribilis ut castrorum acies ordinata (Cant. vi, 3)*. Pulchra mundo, suavis proximo, decora caelo. Vel pulchra actu, suavis affectu, decora intellectu. Vel pulchra honestate famæ, suavis utilitate doctrinæ, decora vitæ sublimis necessitate. Vel pulchra exemplo, suavis verbo, decora consilio. Vel pulchra operibus, suavis moribus, decora mentis excessibus. Vel pulchra proximo, suavis angelo, decora sponso. Merito ergo terribilis hostibus dicitur, in qua nec mundi ambitio, nec proximi læsio, nec sui præsumptio, nec angeli offensio, nec divinæ voluntatis aversio vel etiam ad modicum invenitur. Item de eodem per eundem in eundem: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te (Ibid. iv, 7)*. Vere quidem pulchra, quæ nec hoste vincitur, nec mundo corrumpitur, nec proximo seducitur, nec carne eliditur, nec mente

erigitur. Tota quidem pulchra, quam nec actus cor-
rumpit, nec affectus inficit, nec intellectus impedit :
actus iniquitate, affectus vanitate, intellectus a cœ-
lestium claritate. Nulla est igitur in ea macula, in
qua nec maligni prævalet suggestio, mundi sordent
minæ vel promissio, carnis jacet sigillatio, mentis
suffocatur elatio. Hæc igitur sunt dilectionis onera,
quibus felix premitur anima. Hoc mens mea pre-
matur onere, hoc anima moriatur depressa pon-
dere. Onera igitur generalia constat esse quadrifaria.
Alia namque sunt Dei, alia animi, alia mundi, alia
inferni. Istorum quoque singula superius in aliis
subdivisimus. Nunc cætera videamus.

15. Ninive in præsentipotest quadrifarie accipi. Hi-
storialiter, est illa metropolis inclitya Assyrii regni; al-
legorice, in designatione mundi; mystice, in typo Eccle-
siæ; moraliter, in persona animæ. De civitate vero su-
perius historialiter aliqua, licet pauca, diximus. Restat
ergo ut ad alia exponenda transeamus. Ac primum
de interpretatione nominis videamus.

16. *Ninive* speciosa interpretatur, et de Deo atque
mundo in quodam philosophorum legitur :

..... Tu cuncta superno
Dæis ab exemplo : pulchrum purum rrimus ipse
Mundum mente gerens, similique imagine formans.

Si enim quis artificem cogitet, et materiam, et ex
ipsa creaturarum dissimilium copiam, atque in rebus
ordinem divinitus insitum, et gratiam, possunt qui-
dam per ejus situm, ordinem et ornatum, Dei cognosci
invisibilia; potest ejus conspici utcumque potentia,
sapientia, clementia : potentia per situm, sapientia
per ordinem, benignitas per ornatum. Unde et idem
ab ornatu Græce *κόσμος* nomen accepit. Mundus
autem est universitas omnis, quæ constat ex quatuor
elementis, globata in speciem absoluti orbis. Quod si
universitatis hujus machinam intuearis, invenies
quod mirabili ratione et sapientia compositio rerum
omnium perfecta sit; quod apta, quod congrua, quod
decora, quod cunctis partibus suis absoluta : in qua
non solum concordiam servant similia, sed etiam
quæ create potentia ad esse prodierunt, dictante
sapientia in unam quodammodo amicitiam et fœ-
derationem conveniunt. Quid repugnantius potest esse
igne et aqua? Quæ tamen in rerum natura ita
Dei contemperavit providentia, ut non solum adinvi-
cem commune societatis vinculum non dissipent,
verum etiam nascentibus cuuctis, ut subsistere pos-
sint, vitale nutrimentum subministrent. Omnis
enim natura se diligit, et miro quodammodo plurium
dissimilium et in unum redactorum concordia unam
in omnibus harmoniam facit. Vide si pulchritudini
divinorum operum aliquid desit; et si nihil, vel
etiam in minimo, deesse videris, jam aliquid habes
unde artificem mireris.

17. Quæ cum Psalmista intueretur, vehementer
admirabatur dicens : *Quam magnificata sunt opera
tua, Domine ! omnia in sapientia fecisti* (Psal. ciii,
24). Item : *Memor sui operum Domini, quia memor
ero ab initio mirabilia tuorum* (Psal. lxxvi, 12).

^a Hic forte deest : *Quædam pertinent ad sanitatem,*

Item id : *Meditabor in omnibus operibus tuis, et factis
manuum tuarum exercebor* (Psal. cxlii, 5). Quæ
si quis investigare sufficeret, mirabilem in eis Dei
sapientiæ lucem inveniret. Et hæc ego utinam pos-
sem tam subtiliter perspicere, tam competenter
enarrare, quam possum ardentem diligere ! Delectat
enim me, quia valde dulce et jucundum est, de his
rebus frequenter agere, ubi simul et ratione eruditur
sensus, et suavitate delectatur animus, et admira-
tione excitatur affectus, ita ut stupentes cum Psal-
mista et admirantes clamemus : *Quam magnificata
sunt opera tua, Domine ! nimis profundæ factæ sunt
cogitationes tuæ. Vir insipiens non cognosces, et stul-
tus non intelliget hæc* (Psal. xc1, 6, 7). Et hæc
quidem de mundo dicta sufficient. Nunc aliqua de

B Ecclesiæ decore in medium prodeant.

18. Ecclesia namque sponsæ Christi, templum
Altissimi, civitas Regis magni, tanta viget potentia,
decore, sapientia, quod nec hoste viuci, nec mundo
nec proximo seduci, nec adversitate superari, nec
prosperitate incliuari, nec aura sinistra ullatenus
valet fuscari. Unde Salvator de ea in Evangelio :
*Venerunt flumina, flaverunt venti, nec potuerunt eam
movere, fundata enim erat super firmam petram*
(Matth. vii, 25). Hinc in ejus laude, et dilectione, et
dilatatione nos excitat Psalmista : *Ponite corda ve-
stra in virtute ejus, et distribuite domos ejus ut enar-
retis in progenie altera* (Psal. xlvi, 14). Sicut
enim (ut Tullius in fine secundi libri Rhetoricæ
(N. 56), meminit sunt quædam de bonis civitatis quæ
ad ejus incolunitatem, quædam quæ ad ejus ampli-
ficationem pertinent; ita in Ecclesia, quæ civitas
Regis magni est optima, ^a quædam ad decorem,
alia ad amplificationem : ad sanitatem justitia, ad
firmitatem fortitudo, ad decorem prudentia, ad ampli-
ficationem temperantia.

19. Siquidem quatuor sunt quæ animam erudiunt
et ornant, instruunt et roborant. Hæc scilicet : con-
silia, obsequia, subsidia, remedia. Ad prudentiam
consilia, ad justitiam obsequia, ad fortitudinem sub-
sidia, ad temperantiam pertinent remedia. Consilia
illuminant cæcos, obsequia reddunt devotos, sub-
sidia roborant invalidos, remedia sanant ægros.
D Consilia expellunt ignorantiam, obsequia invidiam,
subsidia infirmitatem, remedia cupiditatem. Consilia
sapientiæ faciunt doctores; obsequia, justitiæ ama-
tores; subsidia, veritatis defensores; remedia, fel-
licitatis dilectores. Felix ergo civitas, quæ nec
eget consilio, nec caret obsequio, nec subsidii jacet
imbecillitate, nec remediis sordet egestate. Hæc Chri-
stus eo glorificato, et Spiritu Patris atque suo dato
Ecclesiæ suæ contuit : hæc ipsæ prior in ea ad
ipsius gloriam protulit. Siquidem consilia vitæ dedit,
obsequia justitiæ, subsidia constantiæ, remedia pon-
tentitiæ. Consilia, homines docendo; obsequia, tur-
bas pascendo (Matth. v, 2 seq.; xiv, 15 seq.); sub-
sidia, viduæ, pupilli et advensæ, causas judicando
(Deut. x, 18); remedia, pertranscundo, et omnes
alia ad firmitatem.

oppressos a diabolo sanando (*Act. x, 38*). Consilia igitur dedit in monte, obsequia juxta mare, in cœnaculo subsidia, remedia in cruce.

20. Hæc quoque Ecclesia a sponso suo accepit, quæ ad ipsius timorem, decorem, honorem, amorem aliis dilatandum ministravit. Siquidem per divinæ consilia scientiæ, et lucem sapientiæ sibi conversos copulavit philosophos; per obsequia misericordiæ subjugavit ethnicos; per subsidia gratiæ constantiter expugnavit hæreticos; per remedia penitentiae elemente revocavit schismaticos. Per consilia veniunt ab ignorantia naturali, tanquam a parte Orientali; per obsequia redeunt a fervore concupiscentiæ, tanquam a plaga Australi; per subsidia retrahuntur a frigore malitiæ, tanquam a climate Septentrionali; per remedia educuntur ab oceasu vitiorum, tanquam a plaga Occidentali.

21. Hanc ei futuram numerosæ prolis lætitiæ sponsus ejus per prophetam promiserat Isaiam. *Ecce ego, inquit, adducam ab Oriente semen tuum, et filios tuos ab extremis terræ. Dicam Aquiloni: Da; et Austro: Noli prohibere (Isai. XLIII, 5, 6)*. Hanc etiam ei promiserat ore Psalmographi. *Magnus, inquit, Dominus, et laudabilis nimis in civitate Dei nos. r. Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, civitas regis magni (Psal. XLV, 2, 3)*. Hæc revera civitas est refugii, qua venia, libertas, et fiducia, donatur refugis morte summi pontificis (*Num. xxxv, 28, 32*). In ea igitur sunt ad sanitatem mandata, ad firmitatem consilia, ad decorem charismata, ad amplificationem penitentiae remedia. Apostoli ad sanitatem, martyres ad firmitatem, virgines ad decorem, confessores ad amplificationis odorem. Ad sanitatem charitas, ad firmitatem humilitas, ad decorem continentia, ad amplitudinem clementia. Ad sanitatem illius penitentes, ad firmitatem prædicatores, ad decorem mundi contemptores, ad amplificationem conjugati misericordes.

22. Iterum sunt alia hujus civitatis bona pretiosissima, quæ et ei sanitatem conferunt, et ipsam roborant, decenter exornant, et amplissime dilatant. Evangelica gratia sanatur, doctrina apostolica roboratur, eloquiis sanctorum doctorum ornatur, decretis patrum orthodoxorum et canonibus dilatatur. Cum igitur hæc civitas et a rege, et a lege, et a plebe, et a situ, a copia, ab ornatu feliciter sit dotata; quia videlicet ejus rex felicitas, ipsius lex charitas, plebs fidelium et sub rege et lege consors societas, situs fidei et morum sinceritas, et copia doctrinarum, et virtutum affluentia; ornatus, charismatum gratia; processionum [*Fors., professionum*] diversa genera; cum tot et tantis, inquam, bonis, et talibus hæc civitas largiter supereffluat, quæ miseros angit dementia, vitiorum sitire absinthium, hujus mundi sequi naufragium, vitæ semper pati infortunium, impiæ tyrannidis ferre dominium, et non potius convolare ad auxilium serenissimæ civitatis, ad gremium maternæ charitatis, ad gaudium ange-

licæ felicitatis, decurio hujus regis, ac minister hujus legis, atque civis hujus urbis fieri? De qua dicitur voce Psalmographi: *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei (Psal. LXXXVII, 3)*. Item idem de eadem: *Magnus Dominus, et laudabilis nimis in civitate Dei nostri (Psal. XLV, 2)*. Hæc est illa speciosa, de qua sponsus in Canticis multa profert gloriosa dicens: *Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es. Oculi tui columbarum (Cant. IV, 1)*. Item idem in eodem: *Pulchra es, amica mea, suavis et decora, terribilis ut castrorum acies ordinata (Ibid. VI, 3)*. Item idem de eadem in eodem: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te (Ibid. IV, 7)*. Item sponsa in eodem de seipsa: *Nigra sum, inquit, sed formosa filia Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis (Ibid. I, 4)*.

23. Hic nobis suboritur a latere perutilis divisio, hic nobis quadrifariæ divisionis data est occasio. Siquidem mulier alia est non nigra, sed formosa; alia nigra et formosa; alia nec formosa, nec nigra; alia non formosa, sed nigra. Prima est regina cœli; secunda in terris sponsa agni; tertia uxor mundi; quarta conjux diaboli. Prima est eorum qui letantur cum Christo in cœlis; secunda fidelium peregrinantium in terris; tertia eorum quos mundi absorbit vanitas; quarta eorum quos pœnis affligit iniquitas, vel apud inferos cruciat calamitas.

24. Siquidem quatuor sunt genera sponsalium, quibus desponsantur præfatarum genera mulierum. Hæc scilicet: contemplationis divinæ lætitia, veniæ gratia, mundi concupiscentia, inferni miseria. Primo desponsatur beatorum angelorum societas; secundo, justorum hominum gloriosa unanimitas; tertio, reproborum perniciosâ vanitas; quarto, apud inferos pessimorum horrenda infelicitas. Primi sunt in requie, secundi stant in acie, tertii turpiter sunt prostrati; quarti mancipati misericorditer. Prima est ea quæ sursum Jerusalem libera mater nostra (*Gal. IV, 26*). Secunda et tertia, in Dominica area triticum simul et palea; quarta apud inferos dolore torquetur et miseria. In prima omnia gloriæ, sed nihil miseriæ; in secunda, multum gloriæ, sed quiddam miseriæ; in tertia, multum miseriæ, sed vix aliquid gloriæ; in quarta nihil omnino gloriæ, sed omnia miseriæ. Prima ergo sursum lætatur cum Christo; tertia fornicetur cum mundo; quarta crucietur cum diabolo; secunda præparetur sponso; ut et nigra sit per penitentiam, et formosa per obedientiam; nigra per humilitatem, formosa per charitatem; nigra, tentationum pugna; formosa, virtutum constantia; nigra, ministerio; formosa, desiderio; nigra, exercitio religionis; formosa, sinceritate contemplationis; nigra est Ecclesia in carnalibus, formosa in spiritualibus; nigra in activis, formosa in contemplativis. Hæc est regina Æthiopiæ, quæ venit a finibus terræ sapientiam Salomonis audire. Nigra est ergo, quia Æthiopia; formosa, quia æstuans sapientia. Nigra, quia venit a finibus ultimis; formosa, quia affluens delictis.

25. Hæc autem de ea in libro Regum scripta sunt : *Regina Saba, audita fama sapientiæ Salomonis, venit in Jerusalem tentare eum in parabolis. Et cum ea cameli portantes onera. Et attulit secum aurum multum, et lapidem valde pretiosum. Ingressaque est ad Salomonem, et locuta est ei omnia, quæcunque erant in corde suo. Et enuntiavit ei Salomon omnia verba sua, et non fuit verbum quod rex omiserat et ei non indicaverat. Et vidit regina Saba omnem sapientiam Salomonis, et domum quam ædificavit, et cibos ejus, et sedem puerorum ejus, et ordinem ministrorum ejus, et vestes ejus, et vini fusores ejus, et holocausta ejus, quæ offerebat in domo Domini; et obstupuit, et dixit: Verus est sermo quem in terra mea de verbo tuo et de prudentia tua audivi; et ecce nec dimidia pars enuntiata est mihi. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, et odoramenta multa, et lapidem valde pretiosum (III Reg. x, 1 seq.).* Venit ergo regina Saba, id est, Ecclesia ex Gentibus diu sub vitiis capta. Hoc enim interpretatur *Saba*. Venit audire sapientiam Salomonis, et tentare eum in parabolis. Multa enim apud eam ferebantur incerta, ut pote de mundi conditione, de immortalitate animæ, de futuro iudicio, de sanctorum glorificatione, et aliis multis. De quibus omnibus accedens ad Christum certificata est ad liquidum. *Et cum ea cameli portantes onera, Gentiles scilicet afferentes secum misericordiæ opera, vel diversa vitiorum genera. Et aurum multum, rationabilem videlicet sensum. Et lapidem pretiosum, naturalem intellectum.* Ingressa est per pœnitentiam ad verum Salomonem; locuta est ei omnia per confessionem. Sed et Salomon omnia verba ejus enuntiavit ei, quia postquam illi reconciliata est, post in amicam et sponsam versa est. Tunc Jesus eam in cellam introduxit vinariam (*Cant. 1, 4*), hinc ostendit ei ineffabilem divitiarum copiam. Unde in Evangelio : *Jam non dicam vos servos, sed amicos, quia omnia quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis (Joan. xv, 15).* Vidit quoque sapientiam et prudentiam ejus : prudentiam scilicet, qua disponit humana; sapientiam, qua regit divina. *Et domum ejus (Prov. ix, 1), incarnationis ejus mysteria.* Ipsa est enim quam sibi ædificavit sapientia. Vidit et cibos Salomonis, diversa pietatis genera, et varios affectus ordinatæ dilectionis. Vidit puerorum ejus sedem, ecclesiasticum in episcopis et presbyteris ordinem. Vidit ministrorum ejus ordines, inferiorum scilicet graduum status differentes. Sed et ejus vestes, singulos credentium, vel ornamenta virtutum. Vini quoque fusores, electos verbi divini prædicatores. Vidit ejus holocausta, sine dubio orationum supplicationumque mysteria. Ubi vidit hæc omnia, admirata est super ejus responsis atque prudentia. Si quis vero unctionum genera, sacramentorum mystica officia, professionum devota studia, gradus ordinum, ordines dignitatum, dignitates ministrorum, ministros sacramentorum, sacramenta et exempla consideret, videt in his potentiam

regis mirabilem, sapientiam incomprehensibilem, benignitatem ineffabilem, lucem inaccessibilem. Hæc de statu et decore sanctæ paulo latius diximus Ecclesiæ, quatenus evidenter omnibus clareat, si sic in regione dissimulationis, in convalle plorationis nitet ejus tabernaculum, quomodo templum fulsum [*Forte, sursum*] fulgeat? Si enim quod evacuabitur tanta fulget gloria, multo magis clarificatum est quod semper in gloria manet.

26. Ninive quoque ad decorem referri potest animæ. Sed ne prolixius currat oratio, Ezechielis prophetica sufficiat lectio, qua dicitur : *Jerusalem, Jerusalem, radix tua, et generatio de terra Chanaan, etc. (Ezech. xvi, 3).* Dominus autem infelicem animam alloquens, et eam more rhetoris ex attributis personæ et negotio convincens, et ei ante rem, cum re, et post rem, adhærentia prætendens, ante rem, quam sordida, quam deformis, et quam vilis; cum re, quam sincera, quam decora, quam amabilis; post rem, quam fetida, venefica, quantum abominabilis fuerit, intimat. Post hæc spretus, et abjectus, et confusus, eam pius insequitur, et clementer revocat : promittendo retrahit, retrahendo perficit, consummando felicitat. Rem vero gratiam electionis nuncupo. *Attributa personæ, quibus confunditur, convincitur, hæc sunt : nomen, victus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, captus, institutio. Ex attributis autem negotio confunditur, quando præparatione, perpetracione, exitu, tempore, occasione, loco, facultate, modo, convincitur.*

27. Super quibus si quis certificari studeat, lectionis seriem propheticæ diligenter dissentiat [*Fors., disserat, aut edisserat*]. Ego vero non docere rhetoricam, sed lectionem aggressus sum explanare propheticam. Prius ergo quæ vel qualis ex vitio fuerit, quæ vel quanta ex gratiæ officio exstiterit, manifestat dicens : *Radix tua, et generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Hethæa. Et quando nata es, in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus; non aqua lota in salutem, nec sale salita, nec pannis involuta, etc., quæ impropere supponit : Usquequo, ait, et transiri per te, et ridi te, et ecce tempus tuum, tempus amantium. Et expandi super te amictum meum, et operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, et ingressus sum pactum tecum, et facta es mihi. Et lavi te aqua, et mundavi sanguinem tuum ex te. Et unxi te oleo, et vestivi te discoloribus, et calceavi te hyacintho, et cinxi te bysso, et polymito, et multis coloribus. Stimulam, et mel, et oleum comedisti, et decora facta es vehementer nimis, et proficisti in regnum. Et egressus est nomen tuum in gentes propter speciem tuam, quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus (Ezech. xvi, 3).*

28. Intuere super abundantes divitiarum divinæ elementarum : quomodo meretricum meretrix ex sordido prostibulo in reginam sublimata, ornata cultu regio sedet in culmine virtutum et regni fastigio. Verò

superabundantes divitiarum, cum non solum nobis necessaria, verum etiam commoda apta tribuit, et grata. Si enim sola necessaria tribueret, bonitas quidem esset, sed dives non esset. Cum vero necessariis commoda adjungit, divitias bonitatis suae ostendit. Cum autem commoda congruis superadditis cumulantur, abundantia divitiarum bonitatis ejus demonstratur. Sed dum postremo congruis etiam grata adjicit, quid aliud quam superabundantes divitias bonitatis suae notas facit?

29. Intuere diligenter singula, et vide quanta Salvatoris nostri clementia, quanta nostrae salutis ei sit diligentia. Prius enim aquis compunctionis abluit, deinde virtutum vestimentis induit, postea sapientiae deliciis reficit, domum in honore regiae felicitatis erigit. Primo aquis lavatur poenitentiae; secundo indumentis ornatur justitiae; tertio divinae scientiae cibatur ferculo; quarto in regiae dignitatis sublimatur solio. Dicit ergo Dominus: *Extendi super te amictum meum*. Amictus est angelorum custodia; operimentum ignominiae, virilis poenitentia; pactum, mandatorum observantia; juratio, salutis immobilis ratio; *facta est ei*, illius in aeternum glorificatio. Lavat eam lacrymis poenitentiae, mundat ejus sanguinem per opera misericordiae, ungit eam oleo laetitiae ex securitate conscientiae. Ornat eam varietate virtutum; munit affectus ejus firma spe caelestium; candore cingit virginiae puritatis; inferius afficit spiritualibus theophaniis. Laetificat ejus mentem scientia varietatis. Dat ei constantiam operum, et perfectionem obedientiae, gratiam doctrinae, et odorem bonae famae. Confert illi decorem sapientiae, et nitorem eloquentiae, candorem innocentiae, jucunditatem contemplativae laetitiae. Cibatur eam naturalis legis notitia, scripturae legis intelligentia, Evangelii gratia. Vel reficit eam allegorica scientia, morali, ac mystica. Vel erudit eam rerum mundanarum scientia, causarum occultarum intelligentia, divinarum rerum sapientia. Vel reficit eam puritate actionis, dulcedine dilectionis, suavitate contemplationis. Vel docet eam Trinitatis notitiam, Patris scilicet potentiam, Filii sapientiam, Spiritus sancti benignissimam clementiam. Sic est decor animae, sic ei immortales conferuntur divitiae. Sic ornatur pectus, honoratur sensus, purificatur affectus, clarificatur intellectus. Sic decoratur vita, mandatur conscientia, commendatur doctrina, celebratur fama. De hujusmodi in Canticis voce sponsi dicitur: *Quae est ista quae ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum (Cant. viii, 5)?* Item de eodem alibi per eundem: *Multae filiae congregaverunt divitias, tu supergressa es universas (Prov. xxxi, 29).*

30. Haec de speciositate animae breviter dicta sufficiant. Nunc videamus quae onera cui conveniunt. *Onus mundi* est ipsius vel per Christum in melius, vel in fine destructio. *Onus Ecclesiae*, haeresum vel schismatum, seu morum carnalium impugnatione. *Onus animae*, vitiorum subita incursio. *Onus primum* est in destructione idololatriae; secundum, in defensione

A justitiae; tertium, in reparatione innocentiae. Praeviens ergo propheta Ninivem subverti, mundum destrui, Ecclesiam turbari, animam vitiiis impugnari, quasi praemuniens dicit: *Onus Ninive*. Ac si diceret: *Quiescat, videat ne cadat (I Cor. x, 12); et qui tenet, teneat, donec de medio fiat (II Thess. ii, 7).*

31, 32. Sed qui angustiam oneris praemiseraat, ne quis desperando oneri succumbat, post tristitiam oneris laetitiam supplet visionis dicens: *Liber visionis Nahum Helcesei*. De nomine vero libri multiplex fit mentio in serie divini eloquii. Hinc per Job: *Quis mihi adiutorem tribuat, ut desiderium meum Omnipotens audiat? Et scribit ipse librum qui judicat, ut in humero meo portem illum, et circumdem quasi coronam mihi (Job xxxi, 35, 36)*. Hinc per Isaiam: *Erit, inquit, vobis visio omnium, quasi verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum; et respondebit: Non possum, signatus enim est (Isai. xxix, 14)*. Hinc Dominus ad Ezechielem: *Fili hominis, aperi os tuum, et comede quodcumque ego do tibi. Et vidi, et manus missa ad me, in qua erat involutus liber. Et expandit illum coram me, qui erat scriptus intus et foris. Et scriptae erant in eo lamentationes, et carmen, et vox. Et comedi illud, et factum est in ore meo sicut mel dulce (Ezech. ii, 8, 9; iii, 3)*. Item Daniel de eodem: *Aspiciebam, inquit, et ecce throni positi sunt, et antiquus dierum sedit. Vestimentum ejus quasi nix candidum, et capilli ejus velut lana alba. Thronus ejus flamma ignis, rotae ejus ignis accensus. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur de ore ejus. Millia millium ministrabant ei, et decies centena millia assistebant ei. Judicium sedit, et libri aperti sunt (Dan. viii, 9, 10)*. Hinc Zacharias: *Levari, inquit, oculos meos, et ecce volumen volans. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ecce video volumen volans. Longitudo ejus decem cubitorum, et latitudo ejus decem cubitorum. Et dixit ad me: Haec est maledictio, quae egreditur super faciem orbis terrae (Zach. v, 1 seq.)*. Item in Apocalypsi de eodem: *Et vidi in dextra sedentis super thronum librum scriptum intus, et foris signatum sigillis septem. Et nemo poterat solvere eum nisi leo, qui vicit de tribu Juda. Ipse enim aperuit eum, et solvit ejus signacula (Apoc. v, 1 seq.)*. Haec omnia ex divino protuli eloquio, quatenus lectori clareat, quod in eo sit libri multiplex significatio.

33. Liber igitur alius est naturae, alius disciplinae, alius gratiae. Primus docet humanam aequitatem; secundus, humanam impunitatem; tertius, humanam et divinam charitatem. Primus conscientiae et morum promittit serenitatem; secundus, temporalium bonorum fecunditatem; tertius, regni caelorum felicitatem. Primus, instituta naturae; secundus, corporeae scita disciplinae; tertius monita docuit gratiae. Primi, doctrina honesta; secundi, utilis; tertii, necessaria. Per primum amicus honestatur, per secundum servus ligatur, per tertium filius in hereditatem vocatur. Amicus, ut referat gratiam; servus, ne fugiat ad idololatriam; filius, ut spreto exsilio festinet ad patriam. Primus humanae societatis docet honorem

secundus humanæ fragilitatis probat timorem; A tertius divinitatis ministrat timorem [*Fortē, amorem*]. Primus igitur est confederationis; secundus, correctionis; tertius, dilectionis. Primus est ratio animi; secundus, lex Moysi; tertius, Evangelium Christi. Sic humanam genus prius accipiens naturalis legis honorem, transgressor factus incidit in timorem, demum per gratiam liquecens in amorem, tandem ad pristinum rediit honorem. Horum uterque potest dici *liber visionis*, dum et per primum intelligi divina felicitas, et per secundum deitatis unitas, et per tertium æternitatis valet identitas. Per primum pacis sinceritas, per secundum prudentia, per tertium pietas. Sinceritas, naturam pacificando; prudentia, consilium legendo; pietas, seipsum pro servis habendo.

34. Sunt etiam alii tres libri, quorum doctrina nocentur invisibilia Dei. Primus est fabrica mundana; secundus, conscientia humana; tertius, prædestinatio divina. Universus enim mundus iste quasi quidam liber est digito Dei scriptus, hoc est, virtute divina creatus, et singulæ creaturæ quasi figuræ quædam sunt, non humanæ placito inventæ, sed divino arbitrio institutæ ad manifestanda, et quasi quodammodo significanda Dei invisibilia. Quemadmodum autem si illitteratus quis apertum librum videat, figuras aspicit, litteras autem non cognoscit; ita stultus et animalis homo, qui non percipit ea quæ Dei sunt (*I Cor. II, 14*); in visibilibus istis creaturis foris videt speciem, sed non intelligit rationem. Qui autem spiritalis est, et omnia dijudicare potest (v. 15), intus conspicit quam miranda sit potentia creatoris, quam veneranda sapientia artificis, quam diligenda benignitas præsentis. Et ideo nemo est cui opera Dei mirabilia non sunt, dum in eis insipiens solam miratur speciem. Sapiens autem per id quod foris videt, profundam rimatur divinæ sapientiæ rationem: velut si in una eademque scriptura aliter eolorem seu formationem commendet, aliter vero sensum et significationem laudet. Bonum est ergo assidue contemplari divinæ opera et admirari, sed ei qui rerum corporalium pulchritudinem in usum novit vertere spiritalem. Nam et ideo Scriptura tanto opere nos ad consideranda visibilia Dei excitat, ut per ea quæ foris cernimus, intus ad agnitionem veritatis veniamus. Unde Psalmista quasi pro magno se jam hoc fecisse commemorat, et adhuc se facturum pronuntiat dicens: *Memor sui dierum antiquorum, meditatatus sum in omnibus operibus tuis, et in factis manuum tuarum exercebor* (*Psal. CXLII, 5*).

35. Tria igitur sunt visibilia Dei: potentia, sapientia, benignitas. Tria quoque visibilia mundi: immensitas, formositas, utilitas. Potentia manifestatur per immensitatem, sapientia per formositatem, benignitas per utilitatem. Hæc tria præfata sunt quasi quædam divinæ cogitationis expressissima simulacra. Quærendum est ergo quid horum prius contemplantibus in agnitione occurrat. Omnis autem creatura, quanto vicinius similitudini creatoris ap-

propinquat, tanto vicinius creatorem suum declarat. Illud vero visibile simulacrum invisibile exemplar prius ostendere debet, quod divinæ similitudinis imagine in se perfectum retinet. Immensitas autem creaturarum magis ad essentiam, decor vero earum magis pertinet ad formam. Essentia vero aliaque [*Ley. absque*] forma considerata, informitas est. Quod autem informe est, in hoc quidem quod est, Deo simile est. Sed in hoc quod forma caret, a Deo dissidet. Quod ergo formatum est, magis Deo simile est, quam id quod forma caret. Unde constat quod evidentius simulacrum est decor creaturarum, quod pertinet ad formam; quam immensitas earum, quæ ad solam spectat essentiam.

36. Item decor creaturarum propter formam naturalem pertinet ad habitum, utilitas vero ad actum, quia in hoc creatura utiles sunt, quod homini subjectæ serviunt, et obsequium reddunt. Quod autem ad habitum pertinet, magis propria est et magis certum quam id quod pertinet ad actum, quia habitum natura indidit, actum vero institutis adiunxit. Simulacrum ergo decoris immensitatem pariter et utilitatem in cognitione præcedit. Et propterea prius, quia in manifestatione (est) evidentius. Pulchra autem inquirenda sapientia ab ipso sapiente simulacro inquisitionis exordium sumitur, quia per sapientiam suam Pater manifestatur: non solum quando sapientiam suam in carnem misit, sed tunc quoque quando per sapientiam suam mundum creavit.

37. Decor vero creaturarum, quem simulacrum sapientiæ esse diximus, quatuor complectitur: situm, motum, speciem et qualitatem. Sed in his motus excellentiorem locum habet, quia viciniora vitæ mobilia sunt, quam ea quæ moveri non possunt. Motus autem quadripartitus est: localis, naturalis, animalis, rationalis. Ante et retro, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, et circum; naturalis in augmento et detrimento; animalis in sensibus et appetitibus; rationalis in factis et consiliis. Rationalis vero cunctis superponitur, quia in eo non solum sensus ad animandum, sed ratio quoque ad intelligendum movetur. Hoc simulacro nullum potest in creaturis esse evidentius, quia id quod sapit, invisibilem sapientiam ostendit cunctis manifestius. Primum ergo ac principale increatæ sapientiæ simulacrum est creata sapientia, id est rationalis creatura: quæ, quia secundum aliquid invisibilis, secundum aliquid visibilis est, janua contemplationis facta est pariter et via. In quantum invisibilis est, janua; in quantum vero visibilis, via. Janua est, quia ingredienti ad contemplationem animo primum aditum pandit; via est, quia currentem in contemplationem animum ad finem perducit. Janua est, quia quodammodo invisibilia visibilibus ostendit; via est, quia de visibilibus per invisibilia euntes usque ad visibilibus pariter et invisibilium creatorem videndum perducit. Hoc valet in seipso noscere vaser homo.

38. Quoniam vero de visibilibus ad invisibilia

oculos [*Fortè leg. oculis*] autem contemplationis ingressi sumus, ad hoc usque via investigationis penetravimus, ut jam creatorem rerum sine principio, sine fine, sine mutabilitate esse non dubitemus. Restat igitur considerare utrum ex secundo libro, id est, ex humana conscientia, Dei noscantur invisibilia. In conscientia quidam humana sunt tria, per quæ cognoscuntur utriusque Dei invisibilia, personarum scilicet Trinitas, et essentia unitas. Hæc autem sunt: potentia Patris, sapientia Filii, benignitas Spiritus sancti. In anima vero hæc tria sunt: mens scilicet, intellectus, et amor. Mens quidem de se intellectum gignit, una unum. Quæ dum conspicit, quod subtilis, quod verus, quod conveniens, quod jucundus sit, mox eum diligit, et sibi in ipso complacet. Videt pariter et stupet, et se tale quid invenire potuisse miratur, et gaudet. Libet illum semper aspicere, semper habere, semper illo frui, semper in illo delectari. Ipse per se placet, nec aliquid extra illum quaeritur, quia in illo totum amat. In illo contemplatio veritatis ad videndum delectabilis, ad habendum suavis, ad fruendum dulcis. Cum illo secum mens quiescit, nec unquam secreti sui tædio afficitur; quæ hoc unico, non tamen solitario, consorte lætatur.

39. Considera ergo hæc tria, mentem, intellectum, amorem. De mente intellectus nascitur, de mente pariter et intellectu amor nascitur: de sola mente solus intellectus, quia sola solum genuit. Amor vero non de sola mente, nec de solo intellectu, quia de utroque procedit. Prius mens, deinde mens et intellectus, postea mens, intellectus, et amor. Et hoc quidem in nobis ita est: verum in Deo longe aliter suadet ratio. Semper enim in illo sapientia, quia semper sapientiam habuit, quia semper sapiens fuit. Semper ab illo sapientia, quia genita se a gignente non dividit. Semper genita est, et semper gignitur: nec cum gignitur, inchoans, nec cum genita est, cessans. Semper gignitur, quia æterna: semper genita est, quia perfecta. Qui genuit, Pater est: qui genitus est, Filius est. Et quia qui genuit semper genuit, æternus est Pater. Et quia qui genitus est semper genitus est, æterno Patri Filius coæternus est. Item qui semper sapientiam habuit, semper sapientiam dilexit. Qui vero semper dilexit, semper amorem habuit. Itaque æterno Patri et Filio coæternus amor est, quia Spiritus sanctus est.

40. Sed quia superius creatorem omnium summe et vere unum esse asseruimus, hæc tria in Deo unum esse oportet ut confiteamur. Quia iterum ille qui genitus est non potest ille esse a quo genitus est, neque item ille qui a gignente et genito procedit ille esse potest qui est gignens, vel genitus, inexpugnabili ratione veritatis in Deo et personarum Trinitatem et substantia unitatem cogimur asserere. Tres ergo unum sunt, quia in tribus personis una est substantia; sed tres unus non sunt, quia sicut distinctio personarum Deitatis unitatem non dividit, ita et unitas Deitatis personarum distinctionem non confundit. Tribus ergo in Deitate una communis est et æqualis

æternitas, et æterna æqualitas. Quia non potest esse singulis dissimile, quod omnibus facit Deitas una commune. Hoc jam dictum sufficiat ex cognitione divina, quæ ex humana trahitur conscientia. Sed sciendum est quod hæc cognitio et visio dicitur, et sapientia dicitur, et præscientia dicitur, et providentia dicitur. Visio, quia aspicit; sapientia, quia intelligit; præscientia, quia prævenit; providentia, quia disponit.

41. Primus igitur liber est mundanæ conditionis; secundus, humanæ rationis; tertius, divinæ prædestinationis: per quorum singula noscantur Dei invisibilia, et mundi desolatio, et ejusdem per Christum reparatio, et status Ecclesiæ, et redemptio animæ, et felicitas patriæ. Primi libri singuli anni sunt quasi quaterniones; folia, menses; paginae, dies; constructiones, summæ negotiorum; color, prosperitas eorum; litura vel mendositas, adversitas ipsorum. Dum igitur fortuna ridet, litura fulget; dum mutat vultum, oratio patitur defectum. Liber iste scriptus est intus et foris. Foris, apertis negotiis; intus, occultis causis. In eo quoque scriptæ sunt lamentationes, carmen, et væ. Væ ethnicorum, lamentationes hæreticorum, carmen Christianorum. In mundo namque et miserorum supplicia, et lapsorum poenitentia, et sanctorum innocentia.

42. De secundo quoque libro possumus dicere similia. Hujus namque quasi quaterniones sunt animi dispositiones; folia, dispensationes; paginae, affectiones; orationes, cordis intentiones; litteræ color, Dei et proximi amor; eclipsis vel litura, ambitio sæculi, et carnis concupiscentia. Scriptus quoque est intus et foris. Intus, desiderii; foris, factis; foris operando, intus diligendo. Et in eo sunt scriptæ lamentationes, carmen, et væ. Væ, mentis excecatio; lamentationes, peccatorum confessio; carmen, veritatis contemplatio. Væ, salutis desperatio; lamentationes, delictorum compunctio; carmen, perfecta dilectio.

43. De tertio vero libro multa possent dici subtilia; sed nos, prolixitatis vitandæ gratia, festinare cogimur ad alia. Primus igitur liber historicus; secundus moralis; tertius anagogicus. Primus est bibliotheca negotiorum; secundus, canon vel regula morum; tertius, doctrina et causa cunctorum. Uterque ergo, ut præfatum est, liber est visionis Nahum.

44. Nahum consolator interpretatur: quod congrue super Salvatoris intelligitur persona, qui, juxta illud Apostoli, *consolatur nos in omni tribulatione nostra* (II Cor. I, 4). Quatuor namque sunt ejus principales in nobis consolationes. Alia enim est in temporalium bonorum pacifica fertilitate, alia in corporum sanitate, alia in morum concordia, alia in contemplationis lætitia. Prima propellit mundi miserias; secunda, carnis angustias; tertia, animi molestias; quarta contemplationis excludit tenebras. Prima consolatio est carnalis, secunda animalis, tertia spiritalis, quarta intellectualis. Prima pacificat actum, secunda tranquillat sensum, tertia sedat animum, quarta illustrat intellectum. Prima invitat ad misericordie opera, secunda ad religionum exercitia, tertia ad

formam perfectæ dilectionis, quarta ad letitiam contemplationis. Prima, servum; secunda, mercenarium; tertia, filium; quarta, spiritale facit conjugium.

45. *Helcheseus* interpretatur advocatus. In causæ prosecutione opus est advocacione. Est etiam in reconciliatione faciendâ advocatio necessaria. Tres enim generales causæ persecutionis; tres nobis sunt necessariæ advocaciones. Tres siquidem in causam ducimus. a Tertio de moribus et vita ante judicem discutimus. Primo enim stamus ante hominem, secundo ante angelum, tertio ante Deum. Ante hominem, peccata confitendo; ante angelum, pro peccatis supplicando; ante Deum sententiam expectando. Primo ducit in causam timor pœnæ, secundo conditio vitæ, tertio necessitas justitiæ. In prima causa advocatum habemus pœnitentiam, in secunda justitiam, in tertia solam Salvatoris misericordiam. Prima igitur est in peccatorum confessione, secunda in vitæ hujus consummatione, tertia in generali omnium examinatione. Quisquis vero eleganter et pure primam peroraverit causam, in secunda primam, in tertia geminam gloriæ induet stolam. Prima igitur recte perorata, justificatur; in secunda honorificatur; in tertia glorificatur. Advocatum igitur habemus Jesum Christum justum (*I Joan. 11, 1*). In prima suggerendo pœnitentiam, in secunda conferendo justitiam, in tertia perducendo ad gloriam. Advocatus igitur est et consolator Jesus, misericordiosissimus. Salvator: consolator in miseria, advocatus in causa; consolator in tribulatione, advocatus in peroratione; consolator, ne succumbamus; advocatus, ut vincamus.

46. *Dominus æmulator, et ulciscens Dominus. Ulciscens Dominus, et habens furorem: ulciscens Dominus in hostes suos, et irascens ipse inimicis suis (Nahum 1, 2, 3)*. In prophetæ exordio tumentem pro nitore linguæ oratorem, ac de flore colorati eloquii se jactitantem adhortamur, ne Demosthenis lepores, Quintiliani flores, Ciceronis colores divini eloquii simplicitati coloratissimæ præferat, nec eloquentiam peccatricem magis quam sanctam simplicitatem diligat. Cum enim regnum Dei non sit in sermone, sed virtute spiritus (*I Cor. 14, 20*), et animæ puritate, tanta tamen in divino eloquio et coloris gratia et virtutis gloria, tanta sermonis et splendida suavitas, et honesta operum fecunditas, linguæ nitor, verbi color, culpæ timor, Dei amor inseritur; ut ejus comparatione Demosthenes sordeat, Quintilianus jaceat, humi Tullius hæreat. Sed quia sancti non vento studentes, sed gratiæ; et virtuti operam dantes, non cenodoxiæ; non laudi hominum, sed patri luminum vivere decreverunt, ornatissimam postponentes urbanitatem, necessariam sequi utilitatem potius elegerunt. Sed hæc hæc tænenus. Igitur cœptam expositionem prosequamur.

47. *Dominus æmulator, etc.* Si ad totam orationem respicias, figura epanaphora est, ubi in imo versu per principia sensuum *ulciscens solies* repetit.

a In hoc loco videntur aliqua deesse. EDIT.

A Si vero singulas attendas clausulas, alia, quæ dicitur hypozeuxis, imminet figura, ubi in singulis sensibus propria unicuique est clausula; quæ hic quoque ostenditur, cum sensus quater, sive quinquies, clauditur. Tertia quoque figura, quæ dicitur catachresis, se ingerit, quæ rei nomen alienæ, non habenti proprium, attribuit. Cum enim Deo impassibili, incommutabili furor, ira, æmulatio ascribitur, hoc non proprie, sed figurate dicitur. Color vero, quantum ad negotium, dicitur frequentatio. Frequentatio vero est, cum res in tota causa vel negotio dispersæ in unum coguntur locum, quo gravior, aut acrior, aut criminosior sit oratio. Vehemens est exoratio ista, et conjecturalis constitutione causæ semper fere necessaria, et in cæteris generibus causarum, et in omni oratione nonnunquam adhibenda. Qui color hic patet, ubi summa totius negotii ex frequentatione pendet. Hæc quidem scholastice discernimus [*Forte, disseruimus*], nunc ad expositionis seriem redeamus.

B 48. Proponit ergo propheta primum Domini æmulationem, deinde trifariam ultionem, postea iram ejus et furorem. Ac si Nahum diceret ad Assyrium: Nunquid sponsam tibi derelinquet Assyrio, cujus castitatis æmulatio eripuit eam ex Ægypto, mari Rubro et deserto; super cujus inimicis multiplex et gravissima irrogata est ultio; super cujus hostibus furor Dei accensus est et indignatio? Æmulatio juxta illud Apostoli: *Æmulor vos Dei æmulatione, despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo (I Cor. 11, 2)*, respicit ad conjugium. Ultio vero ad inimicorum excidium. Furor autem et ira Dei ad æternum supplicium. Hanc utique sponsam in Abraham subarrhavit, sed per legem copulavit: cujus zelo Ægyptum horrendis flagitiis afflixit, Ægyptios submersit, innumeros hostium cancos prostravit, pane cœli, et carnibus in deserto eam pavit, deinde in terram repromissionis introduxit. Hæc est æmulatio, cum triplex videatur. Quod si ultio referatur ad eum, prima fuit idololatriæ, secunda luxuriæ, tertia gastrimargiæ. Prima, quando vitulum in deserto fabricavit (*Exod. xxxii, 4*); secunda, quando scelus in uxore Levitæ perpetratum vindicavit (*Judic. 19, 1 seq.; 20, 1 seq.*); tertia, quando Israel pro peccato filiorum Heli præcipitavit (*I Reg. 14, 10 seq.*). Furor, quando arcam captivavit; ira, quando Saul reproboavit (*Ibid. xiii, 13 seq.; xv, 11 seq.*). In prima ultione ceciderunt viginti quinque millia; in secunda de Israel ceciderunt virorum quadraginta millia, de Benjamin vero viginti quinque millia et centum; in tertia, primo ceciderunt virorum quatuor millia; secundo, quando arca capta est, peditum triginta millia. Si vero de inimicis intelligatur ultio, prima fuit in Ægyptiorum submersione (*Exod. 14, 27, 28*); secunda in triginta regum Chananæorum et unius interfectione, et populorum expugnatione (*Jos. 11, 1 seq.*); tertia in Philisthæorum, Moabitarum, Ammonitarum, Idumæorum, et cæterorum frequentissima oppresione. Et est sen-

sus : si dilectus Deo populus traditur tibi, noli adversus Deum gloriari. Si enim ultus est eum in tot et tantis millibus, nullatenus effugies manus ejus. Hæc autem historialiter diximus, nunc ea ad Ecclesiam referamus.

49. Prævidens ergo propheta Ecclesiam ex Gentibus futuram, tribulationes, pressuras, pro justitia passuram, alloquitur eam consolando, et ipsius hostes deterrendo, dicens : *Dominus æmulator*, etc. Ac si diceret : Magno quidem pretio te emit, pretioso sanguine tuo te redemit, atque ex prostibularia gratuito te vocavit, baptismatis unda lavit, gratiæ muneribus exornavit, et insuper conjugem desponsavit, in reginam sublimavit : cujus si violaverit [*Leg. violaveris*] conjugium, rivalem desiderans, vel adulteri incestum contubernium, zelo accensus, jura servas conjugii, injurias excludit lenocinii, gravissime nefas vindicat adulterii.

50. Quare vero triplex inferatur ultio, ex ipsius conjugii penditur officio. Tria siquidem sunt bona conjugii : fides, prolis spes, unitas sacramenti. Quæ, si sponso servaverit, illibata audit voce sponsi sui in Cantibus commendata : *Pulchra es, amica mea, savis et decora, terribilis ut castrorum acies ordinata* (*Cant. vi, 3*). Vult enim sponsus ut firma sit fides tori, legitimus sit partus uteri, inviolata castitas sacramenti. Fides, ne in Evangelio Judaicam misceat perfidiam; legitimus partus, ne sequatur mundi concupiscentiam; castitas sacramenti, ne labatur ad hæresim, vel schismata, vel idololatriam. Fides Ecclesie firmatur in sacramento baptismatis; partus fit per prædicationem veritatis; sacramentum, in spiritali copula unitatis. Fides est, ut soli Christo placeat; partus, ut ei soli pariat; sacramentum, ut una uni maneat. Ad fidem respicit illud Apostoli : *Mulier non habet potestatem sui, sed vir ejus* (*I Cor. vii, 4*). Ad partum : *Volo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse* (*I Tim. v, 14*). Ad sacramentum illud : *Præcipio autem non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : quod si discesserit, manere inemptam, aut reconciliari viro* (*I Cor. vii, 10, 11*). In aqua igitur desponsatur, in sanguine fecundatur, in spiritu copulatur. Desponsatur baptismatis tinctione, fecundatur incarnationis prædicatione, copulatur in splendoribus sanctorum, et beata retributione. Per aquam hic moraliter accipio baptismi plenissimam sanctitatem; per sanguinem, prædicationis novitatem; per spiritum, illam spiritualem, qua Deus omnia erit in omnibus, unitatem (*I Cor. xv, 28*). Alioqui si de fide agitur, per tria generatur Ecclesia, sicque in baptisate manent individua, quod nullum eorum ab alterius connexionem sejungitur; sed, ut nobis asserit beatus Ambrosius, unum sunt, non natura ejusdem substantiæ, sed ejusdem mysterii operatione. Nam « Spiritus, ut idem ait (*Lib. iii de Spirit. sanct., cap. 10*), mentem revocat, aqua perficit ad lavacrum, sanguis spectat ad pretium. Spiritus per

A adoptionem nos filios Dei facit, sacri fontis unda nos abluit, sanguis Domini nos redemit ^a. ^b Hæc autem sunt tria, quæ testimonium dant in terra, spiritus, aqua, et sanguis (*I Joan. v, 8*). Alterum igitur invisibile, alterum visibile testimonium sacramento consequimur spiritali.

51. Per hæc igitur tria generatur Ecclesia, et generat; abluitur, et lavat; liberatur, et liberat; renovatur, et renovat. In aqua signatur vitiorum ablutio; per sanguinem de manu pessimorum fit redemptio; per spiritum vitæ renovatio. Quoniam igitur hæc tria Ecclesie sunt collata, et in ejus nativitate, et in ipsius ministerio, atque potestate, quoties in his ab ea fit transgressio, triplex eam sequitur ultio. Quia videlicet antithesi oppositio, et vitis sordidatur, et ab hoste captivatur, et carceri vel crimini in præsentem, gehennæ in futuro crucianda mancipatur. Vel quoniam hostium Ecclesie tria sunt genera : primum sine sacramento Ecclesie; secundum extra Ecclesiam, sed cum sacramento Ecclesie; tertium cum sacramento Ecclesie, et in Ecclesia, quoties Ecclesia ab ipsis opprimitur, in eosdem hostes divinitus ultio funditur. Et hoc est, quod a propheta *ulciscens* tertio ponitur.

52. Aliter. Propheta fidelem alloquitur animam, admonens eam super statu suo, sive lapsu, semper esse sollicitam : statim, ut maneat; lapsu, ut redeat; ostendens quam distincte [*Fors., districte*] exigit justitiam, qui promptus est ulcisci omnem injuriam, et omnem inobedientiam (*II Cor. x, 6*). Et hoc facit quinque modis : vel scilicet a supplicio inimici, vel a contemptu servi, vel a perfidia mercenarii, vel ab inobedientia filii, vel ab irreverentia conjugii. Siquidem quatuor modis Domino servitur, et quinque modis ei delinquitur. Aut enim obtemperatur ei motu supplicii, aut spe præmii, vel amore filii, vel affectu conjugii. Quinque vero modis ei delinquitur, his scilicet quos superposui. Quia ergo Dominus æmulatur sponsam et vindicat conjugii irreverentiam : *Dominus æmulator est*. Quia vero impunitam sibi non deserit inobedientiam, additur, et *ulciscens*; ^c gratiam, fraudem mercenarii, subsequitur, *ulciscens Dominus et habens furorem*; ad contemptum vero servi, quarto opponitur, *ulciscens Dominus in hostes suos*. Si vero juxta traditionem scholasticorum hostis et inimici facere velimus distantiam, hostis ad tempus, semper vero in odio manet inimicus; hostis accidentaliter, inimicus naturaliter. De hoste post victoriam expectatur gratia; ex inimico quidem nullius fœderis sperantur vestigia. Hinc per quemdam sapientem dicitur :

Hostibus evictis hostia nomen habet.

Sed pro inimico nulla apud antiquos lege supplicatur. Unde hic quoque furor ad hostes additur; ira vero inimicis anteponeitur. Furor autem brevis est animi commotio; ira, gravis et diuturna ipsius indignatio. Per furorem ergo hostium intimatur

^a Alii, *redimit*, sed Ambrosius *redemit*.

^b Abhinc usque ad *sanguis* deest in Ambrosio.

^c Locus corruptus.

conversio; per iram, inimicorum jugis obstinatio. Quia vero Ecclesia quodam tempore habet hostes, quos alio possidet adiutores: quosdam videt nunc contra se furere, quos postea pro sui obsequio gaudet passim discurrere: hos nunc pauperum oppressores, postea facultatum devotos erogatores: nunc veritatis impugnatores, iterum ejusdem fidelissimos prædicatores; hoc prævidens propheta, furorem hostibus addidit, iram nunc obstinatis anteposuit.

53. Hæc autem distantia plane designatur in Isaia, ubi a Domino dicitur: *Heu! consolabor super hostibus meis, vindicabor de inimicis meis (Isai. 1, 24.)* Huic vero simile reperies in lamentationibus Jeremie: *Non crediderunt, inquit, reges terræ, et habitatores orbis, quod ingrederetur hostis et inimicus per portas Jerusalem (Thren. IV, 12).* Et multa talia divina continent cloquia. In Isaia quoque de conversione dicitur hostium: *Venient ad te qui detrahebant mihi, et adorabunt vestigia pedum tuorum (Isai. I, 14).* Item idem: *Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Epha. Omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes (v. 6).* Item in eodem: *Viri sublimis et gloriosi ad te tunc inclinabunt, et tui erunt, et reges pacifici serrient tibi (Isai. XLV, 14).* Item: *Omne pecus Cedar congregabitur tibi: arietes Nabioth ministrabunt tibi (LX, 7).* Item: *In domibus ubi prius habitabant dracones et struthiones, orietur viror calami et junci (XXXV, 7).* Item in Job: *Ab Aquilone procedet junus, et ad Deum formidolosa laudatio (Job XXXVII, 22).* Et in psalmo: *De execratione et mendacio annuntiabitur consummatio.* Item in eodem: *Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem (Psal. LVIII, 13, 15).* Item in Job: *Dominus ad eum: Nunquid illudes ei, Beetmoth scilicet, quasi ari, aut ligabis eam ancillis tuis (Job XL, 24)?* Et in Abdia de diabolo sub persona Esau loquente: *Quomodo, inquit, scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus? Omnes viri sæderis sui illuserunt tibi, invaluerunt adversus te: omnes viri pacistuar, qui comedunt tecum panem, ponunt insidias subter te (Abd. I, 6, 7).* Et in Habacuc sub eodem typo: *Væ ei (diabolo scilicet) qui multiplicat non sua! usquequo aggravat contra se densum lutum? Nunquid non repente consurgent, qui mordeant te, et suscitabuntur lacerantes te, et eris eis in rapinam (Hab. II, 6, 7)?* Et in Sophonia: *Ultra flumina Æthiopiae, inde supplices mei, filii dispersorum meorum deferent munus mihi (Soph. III, 10).* Salomon quoad Ecclesiam de hostium conversione: *Coronaberis, inquit, de capite Aman, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum (Cant. IV, 8).* Salvator autem loquens ad Pharisæos, hoc asserit fieri: *Amen dico vobis, publicani et meretrices præcedent vos in regnum Dei (Matth. XXI, 31).* Ad singula vero negotiorum genera superius Dominus apponitur, quia qui nec timore, nec præmio, nec honore, nec affectu ei obsequuntur,

* Pressius et elegantius suo more Tullius: *Fortitudo est considerata periculorum susceptio et laborum perpessio. Ejus partes, magnificentia, fidentia, etc.*

ultionis Dominum sentire coguntur. Sequitur:

54. *Dominus patiens, et magnus fortitudine, et mundans non faciat innocentem Nah. 1. 3).* Figura, quantum ad litteram, polysyntheton dicitur. Est enim dictio multis catenata conjunctionibus ut hic: *Dominus patiens, et magnus fortitudine, et mundans, etc.* Quantum vero ad sensum, quia Dominus ad utrumque refertur, hypozexis esse probatur. Tropus autem, scilicet locutionis modus, catachresis esse a peritis in arte non dubitatur, quo scilicet alienæ rei nomen alteri, scilicet patientia a Deo quæ proprie aliena est, ab eo annotatur. Proprie enim est patientia, quam comitatur miseria. Hæc dicentes de littera, arti satisfacimus: sensus quoque, qui in ea latitant, inquiramus.

B 55. Primum ergo dicitur Assyrio, ne quia ad tempus floret, quia multis prævalet, hoc non tuo brachio, sed divino referat iudicio: quo dictante, et populi Judaici expiatur iniquitas, et adversariorum augetur infelicitas, juxta illud: *Qui justus est, justior fiat, et qui in sordibus est, sordescat adhuc (Apoc. XXII, 11).* Quo enim prolixior est Dei patientia, eo gravius percutit iudicis sententia, juxta illud propheticum: *Tacui, sicut, patiens fui, quasi perturbatus loquar (Isai. XLII, 14).* Patitur itaque Dominus juste alterutrum affligi, et affligere, quando et hunc per patientiam mundando reducit ad innocentiam, et ille ob meritum sævitæ poenas luit dignas propriæ injustitiæ. Hæc de Assyrio dicantur. De Ecclesia vero quomodo legendum [F., intelligendum] sit, referatur.

C 56. *Dominus patiens, etc.* a Fortitudo, ut ait Cicero in Rhetoricis (Lib. II, num. 84), rerum magnarum et excelsarum appetitio, et rerum humilium contemptio, et laboris cum utilitatis ratione est perpessio. Ejus vero partes sunt quatuor. Magnificentia, fiducia, patientia, perseverantia. Magnificentia est rerum magnarum et excelsarum cum quadam animi amplitudine administratio. Fiducia est, per quam magnis et honestis rebus multum sibi animus fidaciæ certa cum cura spe collocat. Patientia est, honestatis et utilitatis causa, rerum arduarum ac difficilium voluntaria ac diuturna perpessio. Perseverantia est in ratione bene considerata stabilitas et perpetua permansio. Hæc omnia præambimus, quæ non solum ad præsens negotium, sed etiam ad alia fore necessaria fore cognovimus.

D 57. Quatuor igitur sunt quibus firmatur, probatur, decoratur, conservatur Ecclesia, scilicet: mandata, flagella, charismata, tentamenta. Mandatis firmatur, flagellis probatur, charismatibus decoratur, tentamenti conservatur. In mandatis igitur habenda est fiducia, flagellis exhibenda est patientia, in charismatibus habetur magnificentia, tentamenti opponenda est perseverantia. Prævidens igitur propheta futuras Ecclesiæ afflictiones, et varia gratiarum munera, et consolationes, ordine præpostero exsequi-

Magnificentia est rerum.... excelsarum cum animi ampla quadam et splendida propositione agitatio atque administratio. Fidentia, etc., ut et hic fere.

tur, quod a nobis naturali subseque[n]ter exsequitur. Dicatur Dominus *mundans*, utique prius mandatis; *patiens* postea in flagellis; deinceps magnificus in donis; demum reddens innocentiam, dum non ceditur tentamentis. Ex primo igitur surgit fiducia, ex secundo patientia, ex tertio magnificentia, ex quarto comparatur innocentia. Hoc autem sciendum est, quod divina pagina ita loqui consuevit, ut Dominus pati vel facere dicatur quod pati vel fieri ab electis, vel in eis, permittit. Unde et hic *patiens* Dominus dicitur. Reliquum vero quod sequitur ei satis proprie ascribitur.

58. Aliter quatuor ordinum genera continet. Primus est conjugalis, secundus virginalis, tertius solitarius, quartus sacerdotalis. In conjugalibus ergo tenet patientiam, in virginibus magnificentiam, in solitariis perseverantiam, in sacerdotali pro omnibus fidei. In conjugalibus est mundana sollicitudo; in virginali, angelica pulchritudo; in solitario, spiritalis fortitudo militiæ; in sacerdotali, cœlestis exemplar innocentiae. Conjugalibus namque cogitat quae mundi sunt, quomodo placeat uxori (1 Cor. vii, 35); virginalis, quae Dei sunt (v. 32), quomodo placeat creatori; solitarius, quomodo de virtute in virtutem ascendendo, Verbum in principio apud Deum viva mentis acie contemplari valeat; sacerdotalis, quomodo dignum se divinae praesentare majestatis oculis, qui vel quando doctrinae lumen popularis ministrare deceat. Aliter: *Patiens Dominus*, dum peccatores exspectat ad poenitentiam; *Magnus fortitudine*, dum eorum digne poenitentiam; *mundans*, dum conversis praestat veniae gratiam; *innocentem faciens*, dum clementi bonitate sublimat eos ad contemplationis eminentiam. Sequitur:

59. *Dominus in tempestate, et turbine viae ejus, et nebulae pulvis pedum ejus* (Nah. i, 3). Primo ergo in littera insistamus, deinde sensum interius videamus. Ac primum sciendum est quod littera eclipsin patitur, dum nomen tertiae personae, et nominativus, qui intransitive ad aliquid copulari exigit, absolute ponitur; et fit in ea relatio, cum nulla praecesserit, ad quam referri valeat positio. Haec dicens, sensum non arguo, nec gratiam reprehendo ullatenus propheticae, cum locutionem ejus minus dico grammaticam. Nec propheta magni pendit litterae negotium, sed visionis sitiens gaudium, loquenti interius spiritui praebuit obsequium. Hinc beatus ait Gregorius: « Absit, inquit, ut verba cœlestis oraculi restringantur sub regulis Donati. Spiritus enim qui prophetis subjectus est, et in eis locutus est, obedientiae exigit paritatem, non linguae nitorem, vel facundiam urbanitatem. » Corrigatur ergo constructio, et dicatur hoc modo sine vitio: Dominus tempestatem inhabitat, et turbinem, vel in eis graditur, vel aliquid hujusmodi, et tunc competenter subsequitur: *et in tempestate et turbine viae ejus*. Tropus, qui dicitur catachresis, ponitur et in hac parte, ut superius in aliis.

60. Peracto litterae negotio, primo historialiter di-

catur de Assyrio. Est ergo sensus: Dominus justo suo judicio magna et innumera crudelia permittit facere savienti Assyrio, et quasi tempestatem et turbinem, passim discurrendo, omnia contere[n]te: sed ipse, qui habenas ejus laxavit savitiae, conversi presidentis jure omnipotentiae, incomprehensibilis laus justitiae, illius moderatur frema nequitiae. In hac enim savitia praesidentis impletur justitia, in qua Assyrius, etsi pravi voluntate animi, sed data ad judicium potestas est officii, ut per eam premet servum, angat mercenarium, erudiat et corrigat filium, prosternat adversarium, justus fiat justior, sordidus sordidior. Hoc quoque sciendum, quod a principio prophetae usque ad id, quod ait: *Si perfecti fuerint, et ita plures*, etc. (Nah. i, 12), super Assyrio accipiuntur omnia. In omnibus ejus evidenter designatur malitia, quam tamen pie moderatur praesidentis omnipotentia. Haec de Assyrio. Nunc autem ad Ecclesiam referatur expositio.

61. Tres igitur Ecclesiae tempestates, tres ipsius turbines secundum temporum articulos differentes. Prima fuit ethnicorum, secunda haereticorum, tertia falsorum Christianorum. Prima apostolorum et martyrum laniavit corpora; secunda fidei apostolicae evertere nitebatur foedera; tertia morum studet quotidie corrumpere genera. Ethnici, fideles persequendo, arbitrabantur obsequium se praestare Deo (Joan. xvi, 2); haeretici superbia tumidi impugnantes Ecclesiam, nitebantur sibi conventicula facere, haereticam perfidiam praedicando; falsi vero Christiani, quae sua sunt quaerentes, non quae Jesu Christi (Philip. ii, 21), Ecclesiae frangunt leges, justitiae turbant mores, post concupiscentias suas eundo. Unde David sub persona Ecclesiae tempestates istas praevidens, succedenter insurgere orat, ne sui redeant ad idololatriam, ne seducti haereticam sequantur perfidiam, ne justitiae fidei mundi praeponeant concupiscentiam, ita dicens: *Non me demergat tempestas aquae, neque absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum* (Psal. lxxviii, 16). Aquae vero sunt populi, ut Joannes inquit in Apocalypsi (Apoc. xvii, 15). Regat ergo ne carnalis eam populi opprimat sordida cupiditas, ne eam in profundo vitiorum tenebrosa dejiciat subtilitas, ne in puteum malitiae rapiat, et de profundo ignorantiae aditum redeundi obstruat caeca impietas. Prima est corporalium suppliciorum, secunda venenatorum verborum, tertia carnalium morum. Prima omnipotentiae satagit exinanire Deitatem, secunda fidei corrumpere studet integritatem, tertia conatur ordinatam evertere charitatem.

62. Unde Isaias, multos praevidens a fidei tramite et animorum castitate discedere, sic ait: *Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terrae* (Isai. xxiv, 17). Formido scilicet idololatriae, fovea haereticae perfidiae, laqueus carnalis concupiscentiae. Formido surgens ab injuria Deitatis; fovea, quam incidunt superbi expugnatores veritatis; laqueus, quo tenentur servi immundae cupiditatis. Sed ex ipso verborum ordine signatur ordo succedentis malitiae. Se-

quitur enim : *Et erit, inquit, qui fugerit a voce for- midinis, cadet in foveam, et qui explicuerit se de fovea, tenebitur laqueo (Isai. xxiv, 18)*. Multi namque sordes spreverunt idololatriæ, qui tempestatis hæreticæ passi sunt naufragium. Istud quoque evaserunt plurimi, quos concupiscentiæ absorbit diluvium. Primus autem turbo fuit coram iudicis vultu, secundus in conflictu certaminis, tertius in impetu sordidæ cupidinis. Primus, dum a iudice catholicus damnaretur; secundus, dum ab hæreticis falso contra catholicos acclamaretur; tertius, dum a sanctis et prælatis tibi [*Leg. sibi*], et carni licentia obtemperandi, vi et violentia a carnalibus et subditis extorquetur.

63. De his turbinibus per Isaiam dicitur : *Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili. Visio dura nuntiata est mihi (Isai. xxi, 1, 2)*. Visio itaque dura ei nuntiata fuerat, qui tempestates et præfatos turbines ab idololatria, hæretica perfidia, mundi concupiscentia, contra unitatem, castitatem, charitatem Ecclesiæ succedenter insurgere prævidebat. *Visio, inquam, dura*, in qua unitas patitur scissidium, fidei labitur negotium, charitas sustinet naufragium. In primo vero turbine et tempestate sunt Domini viæ : veritas scilicet in confessione, constantia in passione, devotio in gratiarum actione. Veritas, dum unius atque summæ Deitatis maiestatem confitetur, et prædicat audacter; constantia, dum in causa veritatis flagella sustinet patienter; gratiarum actio, dum cælo spiritum reddit ovanter. Siquidem exeundi tres eis imminent viæ. Prima est fidei sanitas; secunda, scientiæ claritas; tertia, spiritus libertas. Per primum a Deo impetratur gratia, per secundum hostis prævidetur astutia, per tertium ejus perfidiæ prosternitur audacia. Per primum excitatur affectus, per secundum illustratur intellectus, per tertium consummatur actus. Primum excludit errorem perfidiæ; secundum, tenebras ignorantæ; tertium, ignaviam animi, et torporem negligentæ. Primo sanatur ægrotus, secundo illuminatur cæcus, tertio libertate donatur servus. Per primum infirmitas, per secundum ignorantia, per tertium peccandi expellitur industria. Filius sanat, Spiritus illuminat, Pater consummat. Sanat doctrina, illuminat scientia, perficit iustitia. Filius sanat fidei puritate, Spiritus illuminat cælestium claritate, Pater consummat æterna felicitate. Hæc dicens, opera Trinitatis non divido, quæ indubitanter eadem esse assero; sed ut in donis et operatione divina personarum cognosci valeat distantia. In prima vero et secunda via Domini invenitur trifaria. Prima est mortificatio voluntaria; secunda, humilitas perfecta, tertia, charitas consummata. Prin a carnis circumcidit actum, secunda honestat sensum, tertia ordinat affectum. Per primam de Ægypto redeunt, per secundam de Babylone veniunt, per tertiam Romanam cladem fugiunt. Siquidem per Ægyptum luxuria, ebrietas et crapula; per Babylonem confusio sensuum vanissima; per Romam, quæ interpretatur *sublimitas*, vel *elatio*, designatur superbia.

64. Sic fugere tempestates et turbines hujus mundi, per has vias ad patriam regredi voce Joannis admonemur apostoli. *Si quis, inquit, diligit mundum, non est charitas Patris in eo, quia quidquid in mundo est concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ: quæ non sunt ex Patre, sed ex diabolo (1 Joan. ii, 15, 16)*. Per primam igitur redeunt sobrii et casti; per secundam honesti et quieti; per tertiam devoti et perfecti. Possunt etiam hæc ad caput Ecclesiæ Christum referri, et in ejus persecutione et passione tempestas et turbo inveniri. De hac tempestate per Psalmistam dicitur : *Ita persequeris eos in tempestate tuâ, et in ira tua turbabis eos (Psal. lxxxii, 16)*. Judæos siquidem Dominus in tempestate sua persecutus est, quia dum ab eis perferretur passionum stigmata, ab illis juste abstulit legis notitiam, et virtutum charismata. In tempestate sua eos persecutus est, quia dum eis humana pertulit, divina non immerito ab eis abstulit. Sequitur : *Et in ira tua turbabis eos*. Quosdam quidem turbat Dominus in ira, quosdam vero clementia. Clementer turbat, quos flagellis a gehenna revocat; in ira vero, quos justo iudicio flagellari permittit perpetuo. Clementer turbat, de peccatis compungendo; in ira quoque naufragii, in sordibus vitiorum relinquendo. Clementer immitit interius contritionis et poenitentia turbine; immisericorditer, in tenebrarum et gehennæ induci juste permittit caliginem. De primo turbine dicitur : *Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos (Psal. xxxiii, 8)*; de secundo : *Indignationem et iram, et tribulationem per angelos malos (Psal. lxxvii, 49)*. Tempestas ergo Domini fuit, dum a Judæorum vexaretur populo; turbo, dum pio magistro, simulato osculo, *Ave, Rabbi (Matth. xxvi, 47)*, a tradente dioeretur discipulo. Tempestas fuit, dum a Romanis flagellaretur (xxvii, 26); turbo, dum a plebe Judæorum, *Crucifige, crucifige (Luc. xxiii, 21)*, clamaretur. Tempestas in horto circa villam Gethsemani; turbo, dum duce-retur præ-suli. Tempestas ante crucem, turbo ante iudicem.

65. Sed his via ejus fuit trifaria: veritas, mansuetudo, iustitia. Quod evidenter testatur Psalmista dicens : *Propter veritatem, et mansuetudinem, et iustitiam deducet te mirabiliter dextera tua (Psal. xlii, 5)*. Veritatem quidem semper tenuit in prædicatione, mansuetudinem in passione, iustitiam in operatione. Verax fuit prædicando nova; mansuetus, patiendo humana; justus, faciendo divina. Veritatem docuit scientiæ, mansuetudinem poenitentæ, opera iustitiæ. Veritatem in confessione, mansuetudinem in interpretatione, iustitiam in dilectione. Primo ut dicas iniquitates tuas, ut justificeris; secundo, ut æquanimiter et mansuete disciplinam patris suscipias, cum probaris; tertio, ut juste diligenda diligas, juxta illud : *juste quod justum est exsequeris (Deut. xvi, 20)*. Legis naturalis veritatem; scriptæ legis videlicet iustitiam; Evangelii mansuetudinem. Veritatem docuit, qua quisque cognosceret seipsum; mansuetudinem, qua sustineret proximum; iustitiam, qua co-

loret Deum. Veritatem docuit suæ divinitatis, mansuetudinem suæ humanitatis, justitiam secundæ utriusque proprietatis. Aliter: Veritatem exhibuit in omnium generali examinatione; mansuetudinem, in electorum felici consolatione; justitiam, in reproborum justissima damnatione. Aliter: Veritatem suæ divinitatis in iudicio ostendendo; mansuetudinem sui laboris, impiis imperando; justitiam, singulis propria reddendo. Propter hæc ergo tria mirabiliter eum deduxit dextera sua, quia quem immunem omni malo ac plenum omni bono Deitatis potentia fecit, hunc sibi in personæ univit identitate, sponsum fecit Ecclesie, gratiæ opificem, totius mundi iudicem, Deitatis ejusdem et gloriæ placuit fieri participem. Propter hæc utique tria mirabiliter eum deduxit dextera, quem Deus, quia verax est (*Joan. III, 33*), signavit, quem speciosum forma præ filiis hominum fecit (*Psal. XLIV, 3, 8*), quem oleo lætitiæ præ consortibus suis unxit. In quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitavit (*Colos. II, 9*); cui Pater non ad mensuram spiritum dedit (*Joan. III, 34*); mirabiliter in Virginis utero creavit; mirabiliter in Ægypto, in mari, in templo, in cruce, in sepulcro servavit; mirabiliter in resurrectione glorificavit; mirabilis usque ad ejusdem felicitatis honorem et gloriæ sublimavit. Triplex ergo Domini via in tempestate et turbine fuit. Qui quamvis *de torrente in via bibit* (*Psal. CIX, 7*), caput factus est Ecclesie, statim exaltari meruit, quia in quo mundus, vel ipsius princeps, nil habuit (*Joan. XIV, 30*), ab eis nullatenus teneri vel debuit, vel potuit. Possunt vero hæc eadem moraliter discuti, et ad animam ad superna anhelantem, de virtute in virtutem interius ascendentem, non incongrue referri.

66. Quatuor igitur sunt animæ tempestates, et quatuor turbines ipsius. Prima est vitiorum, secunda negotiorum, tertia tentationum, quarta utilium affectionum. Prima ergo est iræ, secunda miserie, tertia justitiæ, quarta gratiæ. Prima virtutum grandinat florem. Secunda conscientie pessumdat honorem. Tertia contemplationis suavissimum fugat odorem. Quarta ad cælestium provehit ardentem amorem. Prima est a diabolo, secunda a mundo, tertia a miserie debito, quarta a Deo. Prima religionis annihilat sanctitatem, secunda conscientie turbat serenitatem, tertia divinissimi odoris fugat suavitatem, quarta ad angelicam sublimat puritatem. Prima ergo est divinæ indignationis, secunda dispensationis, tertia probationis, quarta dilectionis. Prima spiritualis famis inducit egestatem, secunda spiritualium vinearum et arborum vastitatem, tertia hortum sponsi corrumpit, et aromatum exterminat suavitatem, quarta omnium lapsus reparat, et animum ad cælestium transfert claritatem. Unde Job, in spe lapsorum, in consolatione miserorum, in exhortatione tentatorum, in gloria justorum, dicit: *In vastitate et fume ridebis, et calamitatem, cum venerit, non timebis. Et scies, quod pacem habeat tabernaculum tuum, et visitans speciem tuam*

A non peccabis (*Job v, 21 seq.*). Prima actum corrumpit justitiæ, secunda sensum excludit innocentie, tertia affectum incestat sapientie, quarta intellectum illuminat immortalis luce sapientie. Viæ primæ sunt pura confessio et virilis poenitentia. Secundæ, mundi contemptus et vita solitaria; tertiæ, devota compunctio et mentis innocentia; quartæ, purificati silentium animi, et sponsi lætitia.

67. Sed quia in tempestate, non in tempestatibus Domini vias esse propheta asserit (*Nah. I, 3*), de quarta, ut datur intelligi, specialiter loquitur. De qua in libro Regum manifeste legitur. Ait enim: *Elias stabat in ostio spelunçæ, et ecce spiritus Domini transiens, subvertens montes, et conterens petras; et post spiritum commotio, non in commotione Dominus; et post commotionem ignis, non in igne Dominus; et post ignem sibilus auræ tenuis. Ibi Dominus* (*III Reg. XIX, 11 seq.*). Per spiritum transeuntem, et præfata facientem designatur animi tempestas; amara scilicet, sed utilis peccatorum contritio. Per commotionem, devota mentis compunctio. Per ignem, fervens et ordinata dilectio. Per silentium, beatæ contemplationis secretissima infusio. Sed in neutro prædictorum Dominus esse dicitur. In sibilo forte esse asseritur, quia licet mens compuncta ad integrum de peccatis, et devota in mandatis, quæ retro sunt obliviscens, ad anteriora se extendens, de virtute in virtutem viriliter ascendat, ad sublimia ardentem sese rapiat; * sui tamen curam agens, cura sui statum manens, creaturam se cognoscens, dum statum creaturæ omnino excedere non sufficit, ab intima contemplationis claritate, in qua circumscripti luminis præsentia utcumque cognoscitur, deficit. Negotium enim non agit ex humana ratione, cum mens interiorius divina perfunditur unctione. Donec ergo mens circumscripta transcendat omnia, transcendentis universa non attingit secreta gaudia. Donec cœli tertii transcenditur regio, paradisi non sentitur amœnitas, nec cælestis unctio. Hinc per Isaiam dicitur: *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum; et ea quæ sub ipso erant, replebant templum* (*Isai. VI, 1*). Solium est mens sequestrata a terrenis actibus; excelsum, decorata puris affectibus; elevatum, divino sublimata intellectu et angelicis sensibus. Solium est mens proposito religionis, excelsum rigore mortificationis, elevatum virtute dilectionis. Solium est mens contemnendo visibilia mundi; excelsum, visibilia sui; elevatum, transcendendo invisibilia animi. Solium est mens propria sui cognitione; excelsum, devota fervens dilectione; elevatum in arcanorum cælestium subtili inquisitione. Sed super hæc Dominus sedet, non in eis habitat, quia mens his ordinata moribus, applicata studiis, decorata virtutibus, ei placet; nullatenus vero per hæc ei præsentiam suæ felicitatis indicat, neque sibi per contemplationis gratiam copulat. At cum solio excelso atque elevato sese superextulerit, mundi calcans tenebras, humanæ scientiæ excedens angustias, mox ad immortales sublimatur divitiarum.

* Locus corruptus.

Per contemplationis eminentiam in cellam introdu- A
citur vinariam. Tunc audit verba, quæ non licet ho-
mini loqui, ineffabilia, atque præ sponsi sui dulce-
dine nimia, angelica etiam fastidit colloquia. Hinc
legitur in psalmo : *Meus est Galaad, et meus est Ma-
nasses ; et Ephraim susceptio capitis mei. Juda rex
meus (Psal. LIX, 9).*

68. Quatuor posuit, per quæ quatuor provectionis
gradus spiritales designare voluit. Judas, qui extre-
mus ponitur in ordine psalmi, primus est naturaliter
in ordine recte vivendi. Secundus est Galaad, tertius
Manasses, quartus Ephraim. Judas interpretatur *con-
fessio*, Galaad *aceruus testimonii*, Manasses *oblivio*,
Ephraim *fructificatio*. Confessio vero trifaria est. Pri-
ma namque est fidei, secunda peccati, tertia gaudii.
Primo enim quis recte credit, secundo bene vivit, tertio
fidei et operis præmium percipit. Prima tradit civibus
patriæ fœdera ; secunda lapsorum in conflictu vitorum
clementer curat vulnera ; tertia gratissima stipendio-
rum luctatoribus largitur munera. De prima legitur
in Evangelio : *Qui me confensus fuerit coram homini-
bus, confitebor et ego eum coram Patre meo (Matth.
x, 32)*. De secunda per Salomonem dicitur : *Qui
abscondit scelera sua, non dirigitur ; et qui confite-
bitur ea, ipse justificabitur (Prov. xxviii, 13)*. De
tertia per Psalmistam in persona animæ in spe ce-
lestium exultantis : *In voce exultationis, et confessio-
nis, sonus epulantis (Psal. xli, 5)*. Prima dux t
martyres ad gloriam, secunda trahit peccatores ad
veniam, tertia pugnatores perducit ad bravii letiti-
am.

69. Judas ergo rex Dei dicitur, quia nisi per viam
fidei, vel per confessionis veritatem ad vitam nemo
ingreditur. Rex itaque Judas merito esse dicitur :
quæ præcedit confessoros, antecedit peccatores, mu-
nerat triumphatores. Rex revera, cujus ope, consilio,
et virtute pesondatur idololatria, hæretica expu-
gnatur perfidia, mundi calcatur vanitas, et concupi-
scentia, regni prælibatur felicitas, et possidetur
gloria. Per Judam ergo designatur confessio ; per
Galaad, mentis compunctio ; per Manassæ, valida ut
mors dilectio (*Cant. viii, 6*) ; per Ephraim, celestium
felix contemplatio. Judas ergo, Galaad et Manassæ
servient decenter, et Domino placeant ; sed fructus
Ephraim præ omnibus nitet, quia etsi lamenta pen-
nitentiæ, si opera misericordiæ, si lacrymas pietatis,
vota quoque charitatis magni pendit, et arctius am-
plectitur, in his tamen felix ejus præsentia nulla-
tenus apprehenditur ; sed Ephraim caput ejus, præ-
sentiam videlicet divinitatis suscepit, quando meus
divinitus sublimata, sponso suo feliciter copulata,
fructus ex eo spiritus concipit.

70. Præfatorum trium magna quidem sit approba-
tio, sed Ephraim solus capitis sit susceptio, quia
licet et juste placeant confessionis indicia, licet comp-
unctiois suave oleant desideria, licet dilectionis
odore vectareo flagrant suspiria, fructus tamen præ-
cipue supercoelestes sunt, et oscula secretæ contem-
plationis aperiunt sponsæ suæ gaudia. Maria quæri-

tur, sed Martham tolerat, Rachel diligitur, sed Lia
generat. Placet ergo puri Judas oris, vel fidei sana
confessio ; placet quoque Galaad, defæcati animi de-
votio ; diligitur quæ retro sunt obhiviseens, fortis
ut mors dilectio ; sed præcipue quæritur, præ omni-
bus exigitur intellectualis fructificatio, in qua sit
veritatis contemplatio, in qua sponsa de spiritu di-
vinitus secundata, speculatur verbum apud Deum in
principio, quæ revera capitis est susceptio. Hinc
Salomon in Canticorum cantico : *Sexaginta sunt re-
ginæ, octoginta concubinae. Una est columba mea,
sponsa mea, immaculata mea (Cant. vi, 7, 8)*. Hinc
Salvator in Evangelio, *Martha, inquit, Martha, sol-
licita es, et turbaris erga plurima. Maria optimam
partem elegit, quæ non auferetur ab ea (Luc. x, 41,
42)*. Quod ergo in libro Regum per spiritum, com-
motionem, ignem, et sibilum, hoc in Isaia per solium
excelsum et elevatum, et sedis Dominicæ superciliam ;
hoc designatur in psalmo per Judam, Galaad, Manas-
sen, et Ephraim, qui capitis dicitur susceptio. Hæc
de quarta tempestate diximus anime, postquam grata
redditur aeris temperies, postquam cæli redditur se-
rena facies, postquam tribuitur animæ plena felicitas,
et summa requies.

71. Quatuor quoque turbines esse diximus animæ.
Primus est subita justorum oppressio ; secundus,
improvida negotiorum incursio ; tertius, momentanea
tentationum invasio ; quartus est repentina et velac-
mens ex diversis causis præcedens animi commotio.
Primum turbine sequitur tempestas vitiorum ;
tempestatem vero sequitur calamitas supplicio-
rum. Secundum, tempestas sollicitudinum ; cui suc-
cedit diluvium criminum. Tertium præcedit tempe-
stas tentamentorum, quam subsequitur tranquillitas
conscientiæ, et gratia donorum. Post quartum, tem-
pestas justorum affectuum ; cui succedit ordinata
dilectionis amicitias, et contemplationis diviniæ ju-
cunda serenitas. Sequitur :

72. *Et nebula pulvis pedum ejus (Nah. i, 3)*.
Sicut superiorum quadrifaria fuit expositio, ita quod
sequitur expendendum est quadrifarium. Ac primum
legatur super Assyrium. Ac si diceretur : Dominus p. r
Assyrium sua super multos exercere dignatus est
judicia : cujus tanta fuit potentia, tanta fuit populo-
rum frequentia, tanta rerum diversarum dives af-
fluentia, adeo robustorum copiosa fiducia, ut dum
castra moverentur pro fortunæ vel eventus bellici
negotio, quasi turbo regionem circumvolans, pulvis
pedum se erigens, verteretur in nebulas, lucifugas
superinducens tenebras, auræ solis stante cæli me-
dio. Unde in Job historialiter de eodem Assyrio :
*Ab Aquilone venit fumus, et ad Deum formidolosa
laudatio (Job xxxvii, 22)* ; et Isaia : *Sicut turbines,
inquit, ab Africa veniunt, de deserto venit, de terra
horribili. Visio dura nuntiata est mihi (Isai. xxi, 1, 2)*.
Sed hæc historialiter. Allegorice vero prophete pe-
des Salvatoris fuerunt, qui eum nobis in finem sæ-
culorum eloquiis suis incarnatum detulerunt.

73. Hunc nobis Psalmista detulit dicens : *In sole*

posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (Psal. XVIII, 6). Item idem: Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (Psal. LXXVI, 5). Hinc Isaias: Ecce, inquit, virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel (Isai. VII, 14). Item in eodem: *Rorate, cæli, desuper, et nubes pluant justum; aperiantur terra, et germinet Salvatorem* (Ibid. XLV, 8). Jeremias quoque: *Novum, inquit, creavit Dominus super terram. Femina circumdabit virum* (Jer. XXXI, 22). Item idem in eodem: *Hic est qui advenit omnem viam disciplinæ, et dedit eam Jacob puero suo, et Israel electo suo. Post hæc in terris visus est, et cum hominibus versatus est* (Bar. III, 37). Ezechiel sub persona Salvatoris metientem situm templi videt virum indutum lincis (Ezech. XL, 3). Item ipse sub principis et portæ nomine de Salvatore loquitur, et ejus matre virgine dicens: *Hæc porta clausa erit principi. Dominus enim Deus ipse ingredietur, et egredietur per eam* (Ibid. XLV, 2). Daniel quoque de ipsius incarnatione: *Aspiciebam in visu noctis, et ecce cum nubibus cæli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit; et in conspectu ejus obtulerunt eum, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum: Et omnes populi, et tribus, et linguæ, servient. Potestas ejus potestas aterna, quæ non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur* (Dan. VII, 13 seq.). Item idem: *Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiant peccatum, et deletur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum* (Ibid. IX, 24). Osee vero de Salvatoris nativitate et passione ita: *Puer, inquit, Israel, et dilexi eum, et Ægypto vocavi Filium meum. Item idem: Ego quasi nutritus Ephraim, portabam eos in brachiis meis, et nescierunt quod curarem eos. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis; et ero quasi exaltans jugum super nasillas eorum. Et declinavi ad eum ut vesceretur* (Osee XI, 1, 3 seq.). Joel quoque de ipsius nativitate, et Spiritus sancti missione, ita: *Nunc, inquit, filii Sion, consultate, et lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum sicut a principio* (Joel. II, 23). Item in eodem: *Effundam, inquit, de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filii vestræ* (v. 28). Item idem in eodem de apostolorum prædicatione: *In die illa stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et per omnes rivus Juda ibunt aquæ, et fons egredietur de domo Domini, et irrigabit torrentem spicorum* (Joel III, 18). Amos autem de nativitate ejusdem et passione, et apostolorum prædicatione: *In die illa, inquit, suscitabo tabernaculum David, reedificabo aperturas murorum ejus, et eo quæ corruerunt instaurabo et reedificabo sicut a diebus antiquis* (Amos IX, 11). De passione: *In die illa occidet eum in meridie, et tenebras erit faciam terram in die luminis, et ponam eum quasi ductum ari-*

A geniti, et quasi diem amaram (Amos VIII, 9, 10). De prædicatione: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et comprehendet arator messorem, et calcator vix mittentem semen. Et stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt* (Ib. IX, 13). Abdias de eodem ita: *In monte Sion erit salvatio, et erit et sanctus* (Abd. 17). Jonas et in gestis, et in verbis, typum gessit Salvatoris. In gestis, ut Salvator testatur in Evangelio dicens: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ* (Matth. XII, 40). Item aliter: *Hedera virente Jonas lætatur, Nivive periclitatur; arescente cucurbita, tristatur propheta, salvatur speciosa* (Jon. IV 6 seq.). Michæas quoque de partu Virginis, nativitate Salvatoris, privilegio gratiæ, dignitate potentiæ, contumelia passionis, virtute prædicationis. De partu et nativitate: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit dominator Israel. Et egressus ejus ab initio, a diebus æternitatis. Propterea dabit eos usque ad tempus, in quo parturiet parturiet* (Mich. V, 2, 5). De privilegio gratiæ, et virtute potentiæ: *Et erit iste pax: Assyrius cum venerit in terram vestram, quando calcaverit in domibus nostris. Et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates hominum* (v. 5). De virtute prædicationis: *Et pascent terram Assur in gladio, et terram Nemrod in lanceis suis* (v. 6). De contumelia passionis: *Nunc vastaberis, filia latronis: obidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam judicis Israel* (v. 4). Nahum officio et nomine typum gerit Salvatoris: officio scilicet advocati, et nomine consolatoris. Nahum enim *consolator* dicitur, Helchæseus *advocatus* interpretatur. Ait enim: *Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem. Celebra, Juda, festivitates tuas et rotte nota tua, quis non adjiciet ultra, ut pertranscat in te, Belial: universus interit* (Nah. I, 15). *Ascendit qui dispergat coram te, qui caecodit obidionem. Contemplare viam, conforta lumbos, robora valde virtutem* (Ib. II, 1). Habacuc de nativitate ejusdem, et passione, et apostolorum prædicatione. De nativitate ita: *Scribe, inquit, expose eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum, quia adhuc visus procul, et apparet in finem, et non manet ietur*. *Si moram feceris, exspecta illum, quia veniens venies, et non tardabit* (Hab. II, 2, 3). Item: *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo* (Ib. III, 15). De passione: *Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus. Ibi abscondita est fortitudo ejus* (Ib. IV, 5). Item ad populum Judæorum comminando de eodem: *Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te, qui reliqui fuerint de populis propter sanguinem hominis, et iniquitatem terræ* (Ibid. II, 8). De prædicationis officio: *Qui ascendens super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio* (Ibid. III, 8). Saphonias de nativitate: *Lauda, inquit, filia Sion, jubila, Israel, lætare et exulta in omni corde, filia Jerusalem. Rex Israel in medio tui Dominus, non timebis malum ultra. In die illa dicitur: Jerusalem, noli timere. Sion, non*

*dissolvantur manus tuæ. Dominus Deus in medio tui A
fortis ipse salvabit (Soph. III, 14 seq.). Idem de resur-
rectione: Exspecta me in die resurrectionis meæ in
futurum, quia iudicium meum est, ut congregem
gentes, et colligam regna (v. 8.) Aggeus de ejusdem
nativitate, et Ecclesie gloriosa constitutione: Adhuc
medicum, inquit Dominus, et ego movebo cælum, et ter-
ram, et mare, et aridam. Et movebo omnes gentes; et
veniet desideratus cunctis gentibus, et implebo domum
istam gloria, dicit Dominus exercituum. Magna erit
gloria domus istius novissimæ plusquam primæ, dicit
Dominus (Agg. II, 7 seq.). Zacharias de nativitate
ita: Exulta, inquit, satis, filia Sion; jubila, filia Jeru-
salem: ecce rex tuus venit tibi, justus et salvator, et
ipse pauper. Et ascendet super asinam, et super pul-
lum filium asinæ (Zach. IX, 9). Idem de passione: Tu
quoque in sanguine testam nti tui emisisti rinctos
tuos de lacu, in quo non est aqua (v. 11). Item sub
persona interrogantis Salvatorem de eadem: Quid
sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit
eis: His plagatus sum in domo eorum, qui deligebant
me (Ibid. XIII, 6). Item: Framea suscitare super
pastorem meum, et super virum cohærentem
michi (v. 7). De Salvatoris personali prædicatione,
et gentium ad eum devota conversione. In die-
bus, inquit, illis apprehendent decem homines
ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Judæi
dicentes: Ibimus vobiscum. Audivimus enim quoniam
Deus vobiscum est (Ibid. VIII, 23). Item de passione:
Vidi, inquit, per noctem. Et ecce vir ascendens super
equum rufum, et ipse stabat inter myrteta, quæ erant
in profundo (Ibid. I, 8 seq.). De prædicatorum mis-
sione: Et post eum equi rufi, varii et albi. Et dixi:
Qui sunt isti, Domine mi? Et respondit: Isti sunt,
quos misit Dominus perambulare terram. Qui respon-
derunt: Perambulavimus terram. Et ecce omnis terra
habitabitur et quiescet. De Ecclesie dilatatione: Ad-
huc affluent civitates meæ bonis, et consolabitur Domi-
nus Sion, et diliget adhuc Jerusalem (v. 17). Item:
Absque muro habitabitur Jerusalem pro multitudine
hominum, et jumentorum in medio ejus. Et ego ero,
ait Dominus, murus, et ignis in circuitu ejus: et in
gloria ero in medio (Ib. II, 4, 5). Hæc de Judæorum
vocatione. Item de ipsorum reprobatione, et Gen-
tium inquisitione: Post gloriam, inquit, misit me ad
gentes: spoliaverunt nos (v. 8). Item: Lauda, filia
Sion, et lætare, quia ecce venio, et habitabo in medio
tui, dicit Dominus. Et applicabuntur gentes multæ in
die illa ad Dominum, et erunt mihi in populum (v. 10,
14). De diversitate gratiarum collatarum Ecclesie:
Adhuc habitabunt arvis, et senes in plateis Jerusalem;
et viri baculus in manu ejus pro multitudine dierum.
Et plateæ civitatis complebuntur infantibus et puellis
ludentibus (Ibid. VIII, 4, 5). Item: Ecce ego salvabo
populum meum de terra orientis, et de terra occasus
solis, et adducam eos, et habitabunt in medio Jerusa-
lem (v. 8, 9). Item de Judæorum ultima vocatione:
Nunc autem non juxta priores ego faciam reliquias
populi hujus, dicit Dominus, sed semen pacis erit. Et*

*erit, sicut eratis maledictio in gentibus domus Juda,
et domus Israel, sic salvabo vos, et eritis benedictio
(Zach. VIII, 11 seq.). De ecclesiarum fūdcta ad Domi-
num, et earum pro necessitatibus populorum supplica-
tione: Virgines, potite pluviam a Domino in tempore
serotino, et Dominus faciet nives, et pluviam nivis.
Ex ipso angulus, ex ipso pacillus, ex ipso arcus
prælii, ex ipso egreditur omnis exactor simul (Ibid. X,
1, 4). Item de Salvatoris nativitate, et gratiarum in
ipso plenitudine: Ecce ego, inquit, adducam seruum
meum Orientem. Quia ecce lapis quem dedi coram
Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt (Ibid.
III, 8, 9). De exemplo operum ipsius, et miraculo-
rum patratiōne: Ecce ego castabo sculpturam ejus,
ait Dominus; et auferam iniquitatem terræ illius in
die illa (v. 9). Malachias de ejusdem Salvatoris nati-
vitate, ita: Vobis, inquit, timentibus Deum orietur sol
justitiæ, et sanitas in pennis ejus (Mal. IV, 2). De
credentium gloria et exultatione: Et egrediemini, et
salietis sicut vitali de armento, et calcabitis impios
cum fuerint cinis sub plantis pedum vestrorum, dicit
Dominus exercituum (v. 3). Item: Ecce ego mitto an-
gelum meum, et præparabit viam ante faciem meam,
et statim veniet ad templum suum dominator, quem
vos queritis, et angelus testamenti, quem vos vultis
(Ibid. III, 1). Item Pater loquens de Filio in eodem:
Pactum, inquit, meum fuit cum eo vitæ et pacis, et
dedi ei timorem, et timuit me, et a facie nominis mei
pavebat. Lux veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non
est inventa in labiis ejus. In pace, et æquitate ambu-
lavit mecum, et multos avertit ab iniquitate (Ibid. II,
5, 6).*

74. Sic, sic pedes isti detulerunt nobis Salvatorem
sæculi, typam ejus personaliter multis gestorum argu-
mentis gerendo, mysticis eum eloquiis vaticinando.
Unde et præfati pedes orichalco dicuntur esse simi-
les, tum pro decore sapientiæ, tum pro nitore tar-
binis eloquentiæ (Apoc. I, 15; II, 18). Siquidem
orichalcum metallis est universis sciorius, auri ten-
net speciem, sed eo longe est inferius. Quia sancti
adventum præcedentes Josa Christi, sequentibus cla-
maverunt diutius, et anxius, sobrie, jaste et pie in
hoc sæculo viventes (Tit. II, 12, 13), beatam spem et
adventum gloriæ magni Dei expectantes. Qui licet
pro temporum qualitate perfectæ viverent, omnes
tamen famuli, sed nullus ex eis Dominus: unus
super-cælestis magister omnium erat: unusquisque dis-
cipulus. Hinc per Job: Ecce, inquit, Deus vincens
scientiam nostram: nullus ei similis in legulatoribus
(Job XXXVI, 26). Inde Apostolus: Moyses quidem tan-
quam famulus erat in testimonium eorum quas di-
cenda erant; Christus autem tanquam filius in domo
sua (Heb. III, 5, 6). Auri quidem tenebant speciem,
sed rem longe dissimilem: quia etiam corde sinceri,
ore sobrii, carne liberi, fide sanctissimi, spe firmati,
charitate radicati, necessitati servientes, utilitati
studentes, honestati consulentes; nullus tamen
eorum omnino immunis a peccato, nullus ex eis præ-
ser fieri potuit solitarius in lecto, nemo ex eis inter

mortuos liber fieri valuit (*Psal.* CI, 8), nemo animam suam ponere (*Psal.* LXXXVII, 6), et iterum eam sumere potuit (*Joan.* X, 18). Unde per Job : *Ecce qui seruiant ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit prauitatem; quan'o magis, qui domos habitant luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumuntur ve'ut a linea (Job IV, 18, 19)? Iterum in eodem: Nunquid Deo comparari potest homo, etiamsi fuerit perfectæ scientiæ (Ibid. XXII, 2)? Item idem in eodem: Num justificari poterit homo comparatus Deo, aut apparebit mundus natus de muliere? Ecce luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus; quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis (Ibid. XXV, 4 seq.)? Pedes ergo Domini pulvis sunt per humilitatem conscientiæ; nebulæ per obscuritatem eloquentiæ. Pulvis sunt, humilia de se sentiendo; nebulæ, arcana cœlestia velamine litteræ tegendo: humiles vita, obscuri doctrina. Pulvis sunt, ut placeant; nebulæ, ne margaritas porcis præbeant. Aliter.*

75. *Nebulæ pulvis pedum ejus (Nah. I, 3).* Pulvis est terrena intelligentia: nebula est obscuritas transitoria. Sole vero radiante, dissipantur nebulæ. Pulvis ergo pedum Domini sunt nebulæ, quia sole justitiæ radiante, Christo videlicet prædicante, miracula faciente, terrena calcata est intelligentia, spiritalis ac mystica reserata scientia. Unde in psalmo legitur: *Posuit tenebras latibulum suum (Psal. XVII, 12).* Latibulum enim suum tenebras posuit: quia sub litteræ prophetarum velamine opertus diu latuit. Unde sequitur: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris,* quia videlicet obscura est scientia in prophetis. Sequitur: *Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt (v. 13).* Quia dum Salvator miracula faceret, dum prophetarum ænigmata de se prædicta, in se completa evidentè ostenderet, pulvis statim historiæ, ut nebula, evanuit. Spiritalis lux intrinsecus emicuit, et remoto velamine Sanctum sanctorum patuit. Unde ipse in Evangelio: *O stulti,* inquit, *tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ! Nonne sic oportebat Christum pati, et tertia die resurgere, et ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse, et prophetis, interpretabatur illis Scripturas (Luc. XXIV, 52, seq.).* Pulvis ergo pedum Domini sunt nebulæ. Umbra fugit, dum redit claritas: typus transit, dum adest veritas. Aliter.

76. Possunt per pedes Domini ejus designari apostoli, de quibus legitur in Isaia. *Quam pulchri, inquit, super montes Domini pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona (Isai. LIII, 1)!* Item alibi de iisdem: *Qui appropinquant pedibus ejus, accipient*

^a *Galliam, si placet, non regionem Francorum, sed Galatiam intellige, quæ sic dicitur, scribit sanctus Isidorus Hispalensis lib. XIV Elym., cap. 3, a priscis Gallorum gentibus a quibus exstitit occupata, et ex antiquo Gallorum nomine... Galatia nuncupatur. Galatæ enim, addit lib. IX cap. 2, Galli esse noscuntur.* Hanc eandem apostolorum divisionem per varias orbis partes leges apud eundem Isidor. cap. 81. De ortu et obitu Patrum, etc., in Breviario Mozrab. in festo sancti Jacobi Zebedæi filii; in Com-

^A *de doctrina ejus (Deut. XXXIII, 3).* Isti ergo pedes Domini fuerunt, qui eum prædicando per universum mundum detulerunt. Petrus enim eum Romæ, Andreas Achaïam, Joannes Asiam, Philippus Galliam^a, Bartholomæus Parthiam, Simon Ægyptum, Jacobus Hispaniam, Thomas Indiam, Matthæus Æthiopiam, Judas Thaddæus eum retulit Mesopotamiam. Jacobus Alphæi eum retinuit Hierosolymam

Quisque sua sorte Christum sparsit sine sorde;
Per Paulum vero toto dispergitur orbe.

Sed quia officium prædicationis vix potest diutius exhiberi sine nævo, sine fuco sinistra commotionis (aut enim recipitur decenter, et gaudet; vel auditur negligenter, et torpet; aut contemnitur impudenter, et dolet): ideo pulvis inesse dicitur pedibus, quia ^B fermentum gloriæ paulillum adhæret moribus. At quoniam compunctionis mox fervente fugatur lumine, pulvis evanescit in morem nebulæ. Unde a prædicatione redeuntibus apostolis, et dicentibus. *Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis,* quasi redarguens docuit eos dicens: *Nolite in hoc gaudere, sed potius gaude: e quia nomina vestra scripta sunt in cælis.* Item: *Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem (Luc. X, 17, 20, 18).* Ac si decenter ad eos et clementer, sed latenter diceret: Si hic qui factus est signaculum similitudinis, qui in paradisi Dei fuit deliciis, cujus operimentum omnis lapis pretiosissimus (*Ezech. XXVIII, 12, 15*), qui creatus omnium exstitit decentissimus, expertus est superbiæ periculum, cenodoxiæ passus est infortunium, gehennæ dolet jugiter præcipitium, perpetuæ miseræ gemit exitium; ipsius secuti vestigia, nullatenus ejusdem poteritis evadere supplicia. Quos enim similes facit qualitas culpæ, necessario reddit participes retributio pænæ. Cui enim non inest medium, hic omnem vel nullum sequitur præmium. Nulla enim participatio lucis ad tenebras: falsitatem semper infestat veritas; umbram vitiorum, virtutum claritas; cœlorum gloriæ mundi adversatur vanitas; felicitati gloriæ, gehennæ calamitas. Unde in Evangelio: *Nemo potest duobus dominis servire. Nemo enim potest Deo servire, et mammonæ; aut enim unum sustinebit, et alterum contemnet: aut unum odio habebit, et alterum diliget (Matth. VI, 24).* Pedum ergo Domini pulvis fit nebula: quia licet victoriæ, et muncera mentem titillet gloria, timorata tamen conscientia fervens dilectione nimia, si quid terreni surriperat pulveris, fletu statim diluit, et affectu divini muneris. Alioqui nullatenus perseveraret in eis gratia, nisi sese creatori subiceret creatura, humana Deo humiliter subesset conscientia. Unde per Salo-

mentario in Apocalypsin sancti Beati Liebanensis edito ab Henrico Florezio, pag. 97, Prolog. lib. II, cujus Beati testimonium uno ad minus sæculo cæteris posterius, viginti et amplius annos inventionem corporis sancti Jacobi præcessit, cum hæc contigerit in eunte sæculo nono ante annum 814, ut bene ait præditus Florezius tom. XIX Hisp. Sacræ, pag. 69, et Beatus scriberet super Apocalypsin anno 784, ut ejus editor probat.

monem : *Ad locum unde exeunt, redeunt flumina, ut iterum fluant* (Eccle. 1, 7), quia videlicet mens inde supernæ gratiæ largiora possidet munera, unde se indigniorem iudicat ad tanta fœdera. Fit igitur pulvis pedum nebulae quia, si quid sinistri surripuerit sanctorum conscientia, continuo evanescit divinæ fervore justitiæ. Fugiendum ergo est omnimodis vitium cenodoxiæ, quo virtus infirmatur animæ, munus attenuatur gratiæ, risus tenebratur conscientia, felicitas amittitur gloriæ.

77. Cenodoxiæ namque initium serpentuli cujusdam in moribus exercet officium. Est enim serpentulus quidam, qui hispalis dicitur, a quo vulneratus aliquis, statim somno mortis excipitur. De hujusmodi per Osee dicitur : *Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit : sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit* (Osee, vii, 9). Alieni robur cenodoxorum comedunt, ipsi vero se devorari nesciunt, quia laudis amore flagrans misera conscientia, dum pro terrenis commutat cœlestia, dum pro felici et æterna claritate ventus placet hominum, et caduca gloria peccatoris oleo delinitur; sensu ad superna redditur insensibilis, pedetentim ad virtutem fit impossibilis; et quo ad divina fit tardior et invalidior, eo ad humana proclivior atque ferventior. Fitque ut gloria extrinseca eam obdormiat, intrinsecus vero malignior spirituum incentiva suggestio eam interimat, atque more phrenetici, dum moritur, se putat vivere; dum insanit, se putat ludere; dum agere partes se opinatur gloriæ, negotium pro viribus tractat miseriæ. Cani effusi sunt in ea, et ignorat, quia dum flos sæculi, dos Ægypti, et ros mundi dicitur eam, sublimat, et lætificat, in his novum deponeus hominem, dum se putat innovari, induit veterem. Hinc per alium prophetam dicitur : *Olivam fructiferam, uberem, speciosam vocavit Dominus nomen tuum. Ad vocem grandis loquelæ ignis exarsit in ea, et combusta sunt omnia fructeta ejus* (Jer. xi, 16). Hinc etiam per Jeremiam : *Cursor levis, explicans vias suas. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui* (Ibid. ii, 23, 24). Revera cursor levis hujusmodi fit anima, quia celeriter, licet cum difficultate nimia, quæcumque ad sui videt facere temporalem gloriam, quæ ad famam celebrem, et nominis caducam eminentiam pertinere respicit, postposito rationis iudicio indubitanter peragit. Vias suas explicat, quia ad gloriam festinando, de alio in aliud transeundo, sine divinæ respectu gratiæ actiones utiles et honestas dissipat. Onager quandoque fit in solitudine, quia quædam aggreditur ardua, quædam proponit sibi multis difficultia, nonnulla incipit singularia, sine quibus desiderata non potest retineri gloria. Onager est in solitudine anima, inanis amore gloriæ in operum singulari sublimate solitudine. Onager est in deserto anima, spe gloriæ anxia in arduo suo proposito. Onager est in terra arida, obtentu gloriæ raro portans abstinentiæ

stigmata, et expollata disciplinis religionis anima. Sed onager iste in desiderio animæ suæ, ventum amoris sui attrahit, quia anima amore laudis anxia damnium, lucrum, risum, luctum, famam et infamiam, egestatem, miseriam, utilitatem, gratiam, et quæcumque hujusmodi alia sunt, exponit ut venalia, tantummodo ut in eis et ex eis sola comparetur gloria. In desiderio ergo animæ suæ ventum amoris sui attrahit, quia mens humanum favorem sitiens, omnia aggreditur, tolerat, exquirat, amplectitur, quæcumque argumento suæ gloriæ militare perspicit. Hinc per Osee : *Ephraim pascit ventum, et sequitur æstum* (Osee, xii, 1); quia videlicet mens aura pascitur elationis, et humanæ vento sublimatur laudationis, dum æstum ardua sequitur, et tolerat religionis.

B *Sequitur æstum, et pascit ventum*, quia unde forinsecus vultum portendit abstinentiæ, quo religiosiores semitas ingreditur ad oculum observantiæ, eo fructus floccissimos celerius carpit inani gloriæ.

78. Item per eundem de eodem : *Ephraim ut ridit, Tyrus evanuit, quæ fundata erat in pulchritudine. Avolavit gloria eorum a partu, ab utero, a conceptu* (Ibid. ix, 13, 14). Cujusmodi sui fundatio, quæ, vel quanta, sive qualis ejus fuit pulchritudo, Ezechielis evidenter ostendit lectio, qua dicitur : *Hæc dicit Dominus : O Tyre, tu dixisti : Perfecti decoris ego sum, et in corde maris sita. Finitimi tui, qui te edificaverunt, impleverunt decorem tuum. Abietibus de Sanir te exstruxerunt, cedrum de Libano tibi tulerunt : quercus de Basan tibi dilataverunt : transtræ tua ex eboe Indico, et lapidæ ex insulis Italiæ pretioso tibi fecerunt. Byssus ex Ægypto varia : hyacinthus et purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum : habitatores Sidonis et Aradii fuerunt remiges tui. Sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui. Vanæ fuerunt et pretiosæ suppellectiles tuæ. Et viri bellatores tui clypeum, et galeam suspenderunt in te pro ornato tuo. De argento, ferro, stanno, plumboque Carthaginenses negotiatores repererunt nundinas tuas* (Ezech. xxvii, 3 seq.). Hæc est Tyri pulchritudo, qua fundata fuerat, ut lectio habet prophetica. Postea subsequitur, quomodo ejus avolavit gloria. *Ecce, inquit, assument super te carmen lugubre, et plangent te. Quæ est ut Tyrus, quæ obtinuit in medio mari? In multitudine divitiarum tuarum et populorum tuorum ditasti reges terræ. Nunc contrita es a mari in profundum aquarum multarum. Opes tuæ, et omnis multitudo tua, quæ erant in medio tui, ceciderunt. Universi habitatores insularum super te obstupuerunt, et omnes reges tempestate tua percussi vultus mutaverunt. Negotiatores populorum super te sibilaverunt. Ad nihilum deducta es, et non eris in perpetuum* (v. 52 seqq.). Item ad principem ejusdem : *In signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti. Omnis lapis pretiosus operimentum tuum. Aurum opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditæ es, præparata sunt. In Cherub extensus, et protegens,*

postui te in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti perfectus in viis tuis a die conditionis tuæ. Repleta sunt interiora tua iniquitate : et peccasti, et ejeci te de mente Dei. Et elevatum est cor tuum in decore tuo. Perdidisti sapientiam tuam in ornatu tuo. In terram projeci te, an' e faciem regum dedi te, ut cernerent te. In multitudine iniquitatum tuarum, et iniquitate fornicationis tuæ polluisti sanctificationem tuam. Producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, et dabo te in cinerem super terram, in conspectu omnium videntium te. Inter cætera regna eris humillima, et non elevaberis super nationes ultra (Ibid. xxviii, 12 seq.). Ecce Tyri fundatio eximia, operum [Fors., opum] affluentia, regum, optimatum, populorum amica frequentia; sed postea subsequitur quomodo ejus multiplex avolavit gloria.

79. Sciendum est autem quoniam lectio prophetica, et quæ [Fors., ex qua] præfata legimus testimonia, specialiter loquitur de cenodoxia. Unde quia satis per se clarent, nec expositione onerosa indigent, de his latius dicere supersedeo : maxime quia ad alia prolixius indaganda, ad arcana prophetice lectionis expressius intimanda, lucidius reseranda, mihi festinandum video. Gloria ergo Ephraim a partu, ab utero, a conceptu transit, quando mens prius honore gloriæ quasi senideia, pro fama infamiam, pro gloria miseriam, odium pro gratia, contemptum pro reverentia, lucrum pro jactura, inedium pro copia iusto Dei judicio incipit [Fors. leg. pati incipit]. Partus est operatio; venter intentio; conceptus cogitatio. Gloria igitur Ephraim avolat a partu, a conceptu, ab utero, quando prius splendide forinsecus viventium, et de vitæ extrinseca honestate in se gloriantium inhonestatur actio, corrumpitur intentio, sædatur cogitatio. Huc perducit reproborum gloria : sed sanctorum si quandoque mentem titillaverit, evanescit ut nebula; quia ex quo sentiunt extrinsecus hujus titillationem impuritatibus, statim fugiunt ad antidotum humilitatis. Pulvis ergo pedum Domini fit nebula, quia etsi sancti tentantur ex infirmitate corruptionis, superant tamen ex vi rationis, et vincunt in omnibus gratuito munere divinæ consolationis. Hæc de Christi pedibus dicta sufficiant : nunc quomodo ad Ecclesiam referenda sunt, sequentia doceant.

80. Fere autem similia vel eadem videntur quæcunque alterutrum de utrisque dicuntur. Sicut enim sponsus et sponsa duo sunt in carne una (Hoc autem sacramentum magnum est, ut ait Apostolus [Ephes. v, 32], in Christo, et in Ecclesia); ita attributa eorum impariter videntur paria, et similiter sunt dissimilia. De pedibus vero Ecclesiæ sic legitur in Canticis : *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis (Cant. vii, 1)!* Calceamenta de pellibus sunt animalium mortuorum, et significant exempla justitiæ sanctorum.

81. Hic se incidenter intulit occasio, quadrifaria qua fiat divisio. Quædam enim filia est principis, et ejus uxor, quædam filia, et non

A uxor; alia uxor, sed non filia; alia nec uxor, nec filia. Filiam facit expressa justitiæ similitudo, Uxorem, sana veritatis prædicatio. Filia est ergo Patris in se cœlestis retinens imaginem; uxor vero ex doctrina veritatis Christo pariendo sobolem. Prima igitur est unanimes perfectio sanctorum prædicatorum; secunda, devota societas simplicium justorum; tertia, curiosa caterva carnalium doctorum; quarta, murmuriosa turba carnalium, vel infidelium sudditorum. Prima sedet in cathedra justitiæ, secunda jacet in thalamo innocentie, tertia sordet in cathedra Moysi, quarta in tugurio fetet lenocinii. Prima foris gloria coronatur et honore; secunda intrinsecus ornatur scientiæ muneribus, et charismatum splendore; tertia intus pallet in conscientia, extrinsecus nitet ore; quarta solius est malitiæ laqueus, et fovea. De prima legitur : *Sindonem fecit, et vendidit, et cingulum tradidit Chananæo.* De secunda : *Fortitudo, et decor indumentum ejus, et ridebit in die novissimo (Prov. xxxi, 24, 25).* De tertia : *Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra, et fatua (Ibid. xi, 22).* De quarta : *Non est caput super caput colubri, non est malitia super mulieris nequitia (Eccli. xxv, 22, 23).*

82. Dicitur ergo Ecclesia uxor sponsi, principis filia. Uxor fidei castitate, filia dilectionis sinceritate. Uxor secundum humanitatem, filia secundum divinitatem. Filia dignitate conditionis, uxor benignitate redemptionis. Filia mandatis obsequendo, uxor prædicatione pariendo. Hujus vero gressus sunt opera justitiæ; calceamenta, exempla innocentie. Gressus ergo filie principis pulchri sunt in calceamentis, quia inde magis magisque dilatatur Ecclesia unde prædicatores ejus populis accepta ab aliis exempla ministrant innocentie; in se vero ostendant opera justitiæ. Quod in se prædicator ille egregius, vas electionis Paulus, qui per circuitum usque ad Illiricum seminavit Evangelium (Rom. xv, 19), ostendebat dicens : *Mihi, inquit, pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum (I Cor. iv, 3, 4).* Ecce innocentia. *Quis infirmatur, inquit, et ego non infirmor? Quis scandalizatur, et ego non uror (II Cor. xi, 29)? Judæus factus sum Judæus, gentilis gentilibus : omnia omnibus factus sum, ut omnes lucrifaciam (I Cor. ix, 20 seq.).* Ecce justitia.

83. Pulvis ergo pedum fit, nebula ut quia veritatis doctores, Ecclesiæ prædicatores, omnia terrena amore justitiæ reputantes ut stercora, unde mundi potiora vilipendentes fugiunt, inde facilius expungendo, eum sibi subigunt. Et quia magis dilatatur Ecclesia, quo doctores perfectius calcant transitoria; (considerant enim quia

Omne quod est genitum, tendit ad interitum.

Item :

Omnia prætereunt more fluentis aquæ.

Item :

Omnia orta occidunt, et aucta senescunt;

et quia hic manentem civitatem non habemus, sed futuram inquirimus [*Hebr.* xiii, 14] : omnem igitur mundi gloriam reputantes miseriam, summo nisu, et anxio conamine festinant ad patriam. Et quia perfecta flagrant dilectione, summa student devotione, ut quos habuere comites in ærumna mundi, et exsillii peregrinatione, participes habeant in gloria et felici retributione. Animæ vero pedes illius sunt affectiones. Sicut enim corpus portatur pedum officio, sic anima movetur ad diversa affectionum studio. Nebula in aere vis compunctionis est in mente. Pulvis ergo pedum animæ fit ut nebulæ, quia si qua humanæ vite negligentia perfectorum fœdatur conscientia, statim ex proprio iudicio in mente devota nascitur compunctio, unde prius sordidata mundatur affectio. Sic enim intelligo quod legitur in Evangelio : *Justus in die septies cadit, et resurgit* [*Prov.* xxiv, 16]. Item in Proverbiis de eodem : *Justus ut leo confidens absque terrore erit* [*Ibid.* xxviii, 1]. Non quod leo quandoque non paveat, sed quod metum superando, mox ad naturam redeat. Sic et justus si quando deliquerit, statim currens ad lacrymas, nævum imbre compunctionis abluit. Hinc ad sponsam dicitur in Canticis : *Oculi tui sicut piscine in Ezebon, quæ sunt in porta filie multitudinis* [*Cant.* vii, 4]. Pulvis pedum animæ revera fit ut nebulæ, quia si sanctorum affectiones aliquibus inficiuntur sordibus, statim ad cor redeuntes vivunt in fletibus, dicentes illud Psalmographi : *Sitivit anima mea ad Deum fontem rivum : quando veniam et apparebo ante faciem Dei* [*Psal.* xli, 3]. Hinc filiis Israel paxillum gestare præcipitur in balteo, ut terra operiatur sordida ventris egestio [*Deut.* xxiii, 13, 14], quia ad excelsa suspirantes, et superna diligentes, germanam semper habent compunctionem, qua operiunt et diluunt viriliter impuræ cogitationis superfluum egestionem. Sequitur.

84. *Increpans mare, et exsiccans illud, et omnia flumina ad desertum adducens* [*Nah.* i, 4]. Legatur ergo de Assyrio, postea de anima, deinceps de Christo, demum de Ecclesia. De Assyrio ita. Mare Dominus increpat, quia amarissimam persecutionem Assyrii cessare facit tempus examine justi iudicii. Mare vero exsiccatur, quando eam omnino annihilat. Omnia ejus flumina deducit ad desertum : quando regum, optimatum, populorum varia genera permittit infirmari, patitur expugnari, tolerat pessumdari, et pertrahi funditus ad nihilum. Hoc autem factum est, quando Sennacherib hostilis exercitus cum furore Hierosolymam veniens, muros ejus hostiliter ambiens, ab angelo percussus, et omnino deletus est. Hinc in libro Regum ita legitur : *Angelus autem Domini in castra Assyriorum descendit nocte media, et percussit eos, et ceciderunt nocte illa hominum*

octoginta quatuor millia. Et fugit ipse solus fere in Ninivem civitatem suam [*IV Reg.* xix, 35]. Post non multum temporis duo ipsius filii occiderunt eum in templo Nesrach dei sui. Vel mare increpuit, Sennacherib cum suo exercitu occumbente; exsiccavit, Sardanapalo regum Assyriorum ultimo, et omnium hominum infimo regnante. Omnia ad desertum deduxit flumina, Macedone [*Fors., Medo*] Assyrium superante, ipsum sibi hostiliter subjugante. Moraliter de anima : Mare est amaritudo conscientie, surgens de profundo malitiæ. Mare vero Dominus increpat, quando clementi suæ respectu gratiæ mentem inquietam vitiiis, et amarum de peccatis compungendo stimulat. Exsiccatur, quando voluptates pestiferas ad integrum obliterat. Omnia flumina ad desertum adducit, quando universa omnino vitiorum genera, vel minima funditus evacuat. Hinc per Psalmistam : *Beatus qui tenebit, et allidet parvulos suos ad petram* [*Psal.* cxxxvi, 9]. Mare igitur increpat, ducendo ad confessionem; exsiccatur infundendo compunctionem; omnia deducit flumina ad desertum, supplendo carnis mortificationem. Mare increpat, hortando ad pœnitentiam; exsiccatur, inspirando virtutum gratiam; omnia flumina ad desertum adducit, ad perfectam sublimando justitiam.

85. Primo infundit amaritudinem pœnitentiæ, secundo præbet tranquillitatem conscientie, tertio confert serenitatem gratiæ. Mare increpat, auferendo crimina; exsiccatur, delendo delictorum minima; flumina deducit ad desertum, immunda amputando desideria. Mare increpat, delendo iniquitatem; exsiccatur, mortificando voluntatem; flumina ad desertum adducit, animæ conferendo puritatem. Primo præstat odium mali, secundo contemptum mundi, tertio abjectionem sui. Primo anima vivificatur, secundo caro mortificatur, tertio spiritus purificatur. Vivificatur per veniam, mortificatur per ab continentiam, per consummatam purificatur justitiam. Vel flumina ad desertum adducit, dum animæ defæctæ vitiiis, eliquatæ spurcitiis, cœlestibus ad integrum expoliatæ disciplinis, spiritus charismata, gratiarum munera, spiritalis lumen intelligentiæ, contemplatiæ dulcedinem lætitiæ clementissime tribuit. Primo igitur oportet mundari animam per compunctionem; secundo petulantiam carnis defæcari per mortificationem. Tertio spiritum muneribus gratiarum perornari, scientia spiritali sublimari, divinitus illustrari per contemplationem. Hinc per Psalmistam : *In terra deserta, invia et inaquosa : sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam* [*Psal.* lxxii, 3]. Primo namque confitendo vitia, fit desertum anima; secundo abstinendo, jugum quoque disciplinæ viriliter sustinendo, malignis spiritibus fit invia; tertio inaquosa fit, calcando immunda desideria :

* In Evangelio nisi error et exscriptoris aut typographi pro in Proverbiis, non facile dixerim quam ob causam auctor eam sententiam Evangelio ascribat, eam in Proverbiis reperiat. Verba in die legit Hieronym. epist. 46, circa finem, in edit. Mariiani

Victorii; et Greg. Magn. lib. vi, in primum Reg., cap. 11, num. 8; et Breviar. Mozarab., Sabbato Dominic. 3 Quadragesimæ ad Tertium : quorum omnium testimonio Petrus Sabbatier bene vix posset, atque huic lectioni locum dare in editione Bibliorum Sacrorum.

tunc videtur virtus Dei, et gloria. Virtus ex subjectione hostium, gloria in splendore munerum. Virtus Dei ostenditur in odio iniquitatis, gloria in gaudio contemplandæ veritatis. Virtus Dei manifestatur, dum peccator eligitur de profundo malitiæ; gloria, dum ad statum sublimatur perfectæ innocentiae. Virtus Dei ostentatur, dum mundi contemnitur vanitas; gloria, dum superna utrinque sentitur felicitas. Dicat ergo: Sciens quia creaturæ tuæ diligis puritatem, purificando mentem, et mortificando carnem, mox me contuli ad sanctitatem: ut his conscendens gradibus, tandem utrumque valeam attingere virtutis et gloriæ tuæ felicitatem. Unde per Salomonem: *Cogitavi, inquit, abstrahere carnem meam, ut transferrem eam ad sapientiam (Eccl. 11, 3).*

86. Hinc legitur in libro Judicum Samsonem respondisse solutæ quæstioni suorum consodalium: *Nisi, inquit, in vitula mea arassetis, propositionem meam non invenissetis (Judic. XIV, 18).* Est autem vitula, caro lasciva; propositio, obscura locutio. De vitula legitur in libro Jeremiæ: *Vitula elegans et formosa Ægyptus: stimulator veniet ei ab aquilone (Jer. XLVI, 20).* Caro enim petulans intrinsecus, voluptati exterius et nitori serviens, dum, contempto rationis iudicio, officinam odit lenocinii; incentiva libidinis se ingerunt ex parte pessimi adversarii. Ab aquilone venit simulator vitulæ, quia carni pompaticè saginata, diligenter appositæ, statim adest stimulator totius malitiæ, incentiva suggerens omnis immunditiæ. Samson vero, qui sol eorum dicitur, typum tenet solis justitiæ; et illius consodales, studentium sapientiæ. Dicatur ergo: *Nisi in vitula mea arassetis, propositionem meam non invenissetis.* Ac si dicatur: nisi caro restringatur, et fiat sobria, mens nequaquam se libere erigere valet ad cœlestia. Vitula namque aratur, cum caro mortificatur. Invenitur propositio, cum cœlestium arcanorum aperitur contemplatio. Nisi ergo in vitula aratur, propositio nullatenus manifestatur, quia ni carnis atteratur voluptuosa vanitas, ineffabilis gaudii minime aperitur suavitas. Sodales igitur Samsonis in vitula diligenter exarant, ut ænigma propositum intelligant, quia veritatis amici Jesu Christi discipuli carnem sobrie macerant, corpus suum competenter attenuant, devote se affligunt, et funditus humiliant; ut obscura scientiæ intelligant, arcana sapientiæ penetrare valeant, divitias immortales videant, cellæ vinarie jucundissima secreta introeant.

87. Est igitur magni momenti abstinentia, qua purgantur vitia, impetratur venia, possidetur gratia, reparatur innocentia, arcana patefunt cœlestia. Abstinentia vero est quadrifaria. Prima est enim vitiorum, secunda alimentorum, tertia negotiorum, quarta immundorum desideriorum. De his vero omnibus ita legitur in Zacharia: *Jejunium quarti, et jejunium quinti, jejunium septimi, et jejunium decimi, erit vobis in gaudium magnum, et solemnitates præ-*

claras, ait Dominus exercituum (Zach. VIII, 19). Ex quatuor elementis compaginatur humanum corpus. Omnia negotia quinque peraguntur sensibus. Decalogi custodia extirpantur vitia. A septenario contemplativa designatur perfectio. Per decimi ergo jejunium, mandatorum custodia extirpantur vitia. Quaternarii abstinentia ebrietas pessumdat et crapula. Quinari jejunio negotiorum singularium fit abrenuntiatio. Septenarii parcitate eximia immunda fugantur desideria, et contemplationis possidetur letitia. Item quarto die creavit Deus cœli luminaria (*Gen. 1, 14 seq.*). Quinta ex aquis produxit animalia. Ab omnibus operibus requievit in septima. Denario felicitantur omnia. Quarti ergo jejunio lumen nobis ministratur scientiæ, intellectus rationis. Quinti abstinentia nova et munda producitur creatura ex aquis compunctionis. Per septimi jejunium in Sabbato quiescit us secretissimæ contemplationis. Per decimi jejunium, denarium accipimus beatissimæ retributionis. Per quarti ergo illuminamur, per quinti purificamur, per septimi honoramur, per decimi jejunium felicitamur. Primum iniquitatem excludit, et ignorantiam; secundum, vanitatem mundi et concupiscentiam; tertium infirmitatem animi pellit, et ignaviam; quartum, calamitatem et miseriam.

88. Erunt igitur nobis prædicta jejunia, ut ait Zacharias, *in gaudium magnum et solemnitates præclaras (Ubi supra),* quia jejunia præfata a nobis rite celebrata lumen nobis divinæ conferunt scientiæ, serenitatem conscientiæ, perfectæ gaudium justitiæ, et insuper ad solemnitatem superæ transferunt lætitiæ. Quaternarius numerus est conjugatus generalis; quinaris, conjugatus, sed singularis; virgo, septenarius; cælebs vero denarius. Primus namque generat et generatur; secundus generat, sed non generatur; tertius nec generatur, nec generat, sed est subditus; quartus quoque idem manet, sed superpositus. Primi ergo jejunium fœditatem amputat illicitæ libidinis; secundi, necessitatem imperat propagandæ sobolis; tertii, præstat honorem virginitatis; quarti, ad felicitatem sublimat angelicæ dignitatis. Primo conjugatus ligatur, ne passim effluat; secundo arctius stringitur, ne delinquat; tertio virgo decoratur, ut placeat; quarto sublimatur cælebs ad summa, ut semper gaudeat.

89. Tanti fuit apud antiquos momenti abstinentia, tanta ejus reverentia, tanta ipsius observantia, ut etiam apud Ægyptios religione gentili præcipuus nullus sui mystes fieret, vel mystica tractaret mysteria, nisi quem præcipue omnium præcipuum commendaret abstinentia. Abstinentia Christianæ militiæ firma custodia, virtutum sera, vitiorum crudelissima fera, charismatum apotheca, gratiarum hospita, contemplationis fidissima nuntia. Jejunium sci-
mus esse Dei arcem ^a (*Ex serm. XII Chrysol.*), Christi castra, murum spiritibus ^b, vexillum fidei, castitatis signum, sanctitatis tropæum. Hoc Adam

^a Arcem correximus ex edit. Chrysol., cum antea legeretur artem.

^b Edit. Chrysol., spiritus.

in paradiso servavit, quem gula ab eo dejecit ^a (*Gen.* II, 16, 17; III, 6 *seq.*). Hoc Noe in arca custodivit, quando mundum ebrietas demersit. De hoc Lot ignem restinxit Sodomiticum ^b, qui per ebrietatem incesti passus est incendium ^c (*Gen.* XIX, 51 *seq.*). Hoc Moyses amicus Dei, et divini particeps consilii fieri meruit, quando populus crapula et ebrietate ad idololatriam rediit ^d (*Exod.* XXIV, 18; XXXII, 1 *seq.*). Hoc Eliam ad cælum provexit ^e (*III Reg.* XIX, 8; *IV Reg.* II, 11). Hoc Joannem in natis mulierum majorem fecit. Hoc, jejunaute Domino, diaboli insidias patefecit. Diabolus enim, qui manducantem contempserat Christum, ubi non manducantem ^f vidit, suspicatur Deum, Dei confitetur Filium. *Si Filius Dei*, inquit, *es, dic, ut lapides isti panes fiant. Vel mitte te deorsum* (*Math.* IV, 3, 6). Jejunium est mors vitiorum, vita virtutum (*Ex serm.* 8, circa medium). Est jejunium pax corpori ^g, decus membrorum, ornamentum vitæ. Est jejunium robor entium, vigor animæ. Est jejunium castitatis murus, pudicitie propugnaculum, civitas sanctitatis. Est jejunium religionis gymnasium ^h, magisterii magisterium, disciplinarum disciplina. Est jejunium ecclesiasticæ viæ viaticum salutare. Est jejunium invictus Christianæ militiæ principatus.

90. (*Ex eodem.*) Sed in his omnibus jejunium tunc viget, tunc triumphat, duce misericordia, cum repugnat ⁱ. Misericordia et pietas jejunii sunt alæ, per quas tollitur, et ad cælum portatur, sine quibus jacet, et in terra volutatur. Jejunium sine misericordia simulacrum famis est, sanctitas vero nulla ^j. Sine misericordia jejunium non parcitatis est propositum, sed avaritiæ occasio. Pessima hæc est parcitas, quæ quantum siccatur in corpore, tantum tumescit in animi, vel lini sacco ^k. Jejunium sine misericordia non est virtus, sed hypocrisis, Domino dicente: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ* (*Math.* VI, 16). Qui jejunans, prandium suum non erogat, sed reponit ^l, cupiditati probatur jejunare, non Christo. Jejunantes ergo, prandium nostrum in manu pauperis reponamus, quod venter nobis fuerat perditurus.

^a Edit., quem inde detraxit gula.

^b Edit., per hoc Lot Sodomiticum restinxit incendium.

^c Edit., est adustus incendio.

^d Edit.: Hoc Moesen divini fervoris fecit lumine perducere, quando comessatio et ebrietas Israeliticum populum simulacrorum tenebravit erroribus.

^e Edit., pervexit.

^f Edit., ubi jejunaute.

^g Pax corpori emendavimus ex edit., cum antea legeretur pars corporis.

^h Edit. pro religionis gymnasium habent schola meritorem.

ⁱ Edit., pugnat.

^j Edit., imago nulla est sanctitatis.

^k Edit.: Sine pietate jejunium occasio est avaritiæ, non est propositum parcitatis; quia parcitas ista quantum siccatur in corpore, tantum tumescit in sacco.

^l Edit. hic deponit, non tam recte.

^m Edit.: *Thesaurus cæli est manus pauperis; quod accipit, ne in terra pereat, reponit in cælum.*

ⁿ Edit., pauperis.

^o Edit. Christus accipiat.

^p Pauperis manus est Abrahæ sinus, ubi quidquid pauper accipit, mox reponit. Manus egeni thesaurus est cæli: quod suscipit, ne in terra pereat, cælo ^m commendat. *Thesaurizate vobis*, inquit, *thesauros in cælo* (v. 20). Manus mendici ⁿ gazophylacium est Christi; quia quidquid pauper accipit, Christus in suæ gratiæ arcam reponit ^o. Da ergo pauperi terram, ut accipias cælum: da nummum, ut accipias regnum: da micam, ut accipias totum: da pauperi, ut des tibi, quia pauperi quidquid dederis, tu habebis. Pauper humanam petit misericordiam, ut accipias divinam ^p. Est enim in cælo misericordia, ad quam pervenitur pietate terrena ^q. Qui de patrocínio jejunii ^r et misericordiæ est certus, de venia sit securus, de absolute non suspectus ^s.

91. (*Ex eod. serm.* 8, paulo post initium.) Fratres, jejunium esurit, jejunium sitit, quod non pietatis cibo pascitur, quod potu misericordiæ non rigatur. Alget jejunium, abstinencia ^t deficit, quod misericordiæ ^u vellus [*Fors.*, velum] tegit, quod miserationis vestimentum non operuit. Quod ver est solo ^v, hoc misericordiam scimus esse jejunio. Sicut enim verni flatus florere facit camporum gramina, ita jejunio solum producit florem misericordiæ ^x. Quod oleum lucernæ est, hoc jejunio pietas. Sicut enim olei pinguedo lumen lucernæ facit perlucere ^y, sic pietas jejunium facit splendere. Quod dei sol est, hoc eleemosyna sentitur ^z esse jejunio. Sicut enim jubar solis clariorem facit diem, et totam nubium dispergit obscuritatem; sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem, totamque cupiditatis mortera lumine pietatis excludit ^{aa}. Ac ne multis morer ^{bb}, quod corpori anima est, hoc jejunio largitas habetur. Quod si absit a jejunio hypocrisis, et cupiditas, splendidior est animæ, quod mundo [*Leg. quam mundo*] solis claritas.

92. (*Ex serm.* 7.) Hypocrisis subtile malum, secretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea sanctitatis. Hypocrisis secura simulat, prospera fallit, curiosa mentitur, crudeli arte virtutes truncat mucrone virtutum: jejunium jejunio perimit, ora-

^p Edit. aliter: *Humanam misericordiam petit* (Deus), *ut largiatur divinam.*

^q Edit., per terrenas misericordias.

^r Deest in edit. jejunii.

^s Edit., non dubitet.

^t Edit., jejunium.

^u Edit., eleemosynæ.

^v Edit., terris.

^x Edit.: ita misericordia tota jejunii semina producit in florem.

^y Edit.: sicut lucernæ lumen olei pinguedo succendit, et moderato pastu facit illud ad totius noctis spatium perlucere.

^z Edit., noscitur.

^{aa} Hunc locum in Biblioth. Patrum ita legebamus aliquanto perturbatum: *Sicut enim jubar solis clariorem facit diem: sic eleemosyna jejunii sanctificat sanctitatem. Et sicut idem* (pro idem quod reposuerunt editores, legebatur *tota in ms.*) *nubium obscura dispergit, ita jejunium totum cupiditatis mortera lumine pietatis excludit; nos restituimus ex editionibus Chrysologi.*

^{bb} Edit. melius immorer.

tionem oratione evacuat, misericordiam miseratione prosternit. Quod corporibus est hydrops ^a, hoc animabus est hypocrisis: bibendo sitit hydrops; siti inebriata est hypocrisis. Hypocrita, licet tibi facies sit inculta, cutis neglecta, tristis vultus, externatus aspectus, nec ab hominibus laudem invenisti, et apud Deam fructum jejunii perdidisti. Hypocrita, abstinentiæ fluctus intrasti, continentiæ undas conscendisti, jejunii pelagus enastasti; et in ipso jejunii portu naufragasti; quia non comparasti lucra, sed mercatus es vanitatem; quia Dei credito perfecisti humanam negotiationem ^b. Fugiendum est igitur hypocrisis virus, pestilentia cavenda, quæ de remediis

^a *Hydrops* posuimus ex Chrysologo, cum editores Bibliothecæ Patrum pro *hydropis*, quod legebatur in ms., *hydropisis* substituerint.

^b Edit., *qui de Dei credito humanum negotium perfecisti*.

^c Totus hic locus a nobis est restitutus ex ipso Chrysologo, cum nimis corruptus appareat in Biblio-

theca Patrum, scilicet: *Fugendum . . . . hypocrisis virus, pestilentia cavenda: remediis morbos conficit, de medicina languorem. . . . placationem facit creatura, generat de propitiatione discrimen. Si vult quærere tristis, si non vult jejunare, quare merito tali, etc.*

(*Hucusque ms. Bavaricus, inquit Canisius: Proinde vel mutilus est commentarius, vel certe morte præventus est viri sancti labor: hactenus enim quatuor duntaxat versus, nec eos totos exposuit.*)

^d Edit., *tali pœna vivit*.

^e Edit., *stipendium*.

SANCTI HILDEFONSI VITA.

(*Hanc Vitam, seu Elogium, Juliano nostro abs dubio tribuendam, videsis, eruditissime lector, inter prolegomena Operibus sancti Hildefonsi præfixa, hujusce tomi col. 43-44.*)

MONITUM IN OPUSCULUM SEQUENS.

Sequentes Orationes, quæ levissima fragmenta videbuntur, sancti Juliani opera cum sint, eas perire, vel vagari dampno nolumus. Primæ ac secundæ auctorem penitus ignorabamus, donec a Samsonè abbate laudatas vidimus in lib. II sui Apologetici, quem primus, ut alias monuimus, edidit R. P. Florez tom. XI Hispaniæ Sacræ. Quas vero ille scribit in missa quotidiana ritus Gothici reperiri, nos Missale Mozarabicum percurrentes quale nunc exstat, in missa Dominicæ ante jejunium Kalendarum Novembrium easdem legimus. Prima, quæ *inlatio* dicitur, locum tenet illius quæ apud nos *præfatio* nuncupatur; altera exstat immediate ante orationem Dominicam.

Quoniam vero missæ quotidianæ in prædicto Missali nec nomen, nec vestigium ullum deprehendimus, quid per illam indicare Samson voluerit, res nobis obscura est, nec facilis definiri. Neque enim occurrit quare missa Dominicæ prædictæ quotidiana appellari potuerit, quæ uno tantum die legebatur; neque etiam, si prædictæ orationes ad aliam tunc missam pertinebat, qualis illa fuerit intelligi potest, quæ quotidiana diceretur. Nam quotidianam dicere missam aliquam *de communi*, ut nos dicimus, quæ quovis die legi posset, levis nobis conjectura visa est. Nisi quis malit missam hoc loco intelligere singularem orationem illam in Mozarabum liturgia hoc nomine dictam: « Quando catechumeni foras mittuntur, ut scribit sanctus Isidorus lib. IX Etymolog. cap. 19, clamante levita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras; et inde missa. » Quod nobis non satisfacit: quoniam missa hoc sensu semper offertorium præcedebat; harum vero duarum orationum utraque offertorium subsequitur, ut per se patet, et ipsarum verba satis indicant.

De tertia oratione nihil fere opus est adnotare, cum ea ipsa sit quæ ab eodem sancto doctore operi De Comprobatione sextæ ætatis præfixa est, et a nobis superius edita col. 537. Unde illam Mozarabes desumptam inter missarum solemnias post manuum lotionem recitant, eo loco quo nos orationem illam dicimus, *Suscipe, sancta Trinitas*, etc. Recudimus vero eam propter lectiones variantes quas diverso characterè designamus: in quibus et illam videre est non contemnendam *clave*, pro *clavo*, quod in editis lib. De Comprobatione sextæ ætatis legebatur, ut appareat quam recte nos prudentissimam eo loco dixerimus conjecturam Barthii, qui ita eam lectionem restituendam censebat in suis Adversariis, quam et editio Toletana missalis Mozarabici ann. 1500 exhibet, et Romana ann. 1755 retinuit, et nos etiam secuti sumus in nostro specimine missæ Mozarabice, quod Angelopoli edidimus ann. 1770, cum in Mexicana cathedra sederemus.

ORATIONES A S. JULIANO COMPOSITÆ,

QUÆQUE IN MISSALI MOZARABICO REPERIUNTUR.

INLATIO.

Dignum et justum est, nos tibi gratias agere, Domine sancte, Pater æterne, omnipotens Deus, per J-

sum Christum Filium tuum Dominum nostrum. Cujus divinitatis immensitas sic ineffabiliter circumplectitur omnia, ut in singulis creaturis permaneat tota